1

AWMDAWM NGU AI HPA RAI TA?

Kade nna ai aten kaw nna numdaw let anhte amyu sha ni hkrum kadup hkam sha hpang wa ai si hkrung si htan, tsin-yam tsin-dam, nni nkri lam a majaw, mungdan kata e nga ai ni, mungdan shinggan shara shagu de du hkrawn bra chyam nga ai amyu sha kaji kaba, gumgai dingla, mahkawn shabrang yawng ngu na a kraw dung masin kata kaw nna, "awmdawm" hpe marit, shadip jahpang hpe gasit nga sa ga ai. Awmdawm lu ai shaloi chyu sha she, anhte a nga pra masa, htunghking maka kumla, makam masham lam, shingggyim nga pra lam hte kaga amyu sha lam yan a lakung lakying ni hpe wanglu wanglang myit mang jasat, dawdan hparan, masing masa jahkrat let, kadai e mung je bat shingla ai lam n nga ai sha, tinang myit ra asak hkrung, dawdan, gawgap rai, Karai Kasang jaw ai anhte a amyu sha maka hpe gawgap la lu na rai nga ai hpe dum hprang hkam sha wa sa ga ai.

Awmdawm lu na matu Karai Kasang kaw n hkring n sa akyu hpyi let, padang hkrun lam rawt hpang wa sa ga ai. Anhte hkrum sha ai n ni nkri a shingnip shingna n kau mi hpe tsun ga nga yang, majan poi hta si ai, rim nna sat kau hkrum ai, num ma ni hpe roi rip zingri ai, tinang a mare kahtawng dum nta ni hpe kabai kau nna hpyen yen dabang de du mat ai, mare kahtawng ni nat kau, shaza kau hkrum ai, nawku jawng ni wan nat kau hkrum ai, kawa n lu mat, kanu n lu mat ai dinghku ni, jahkrai ma ni, shaning hku jawng n lu lung mat ai amyu sha ma ni, myit maku daw mat ai ni, bawnu shanut mat ai ni, chyu chyu ma chyangai kanu n lu mat ai, wanhkru mat ai nta wan wun hta jum let hkrap dung nga ai chyinghkai kanu gumgai… ndai zawn re sum machyi ni a shingdu e, anhte amyu sha ni hpe ban prat shadang nna baw n lu sharawt hkra rai kadit mat, hkring nan nga mat shangun na ningtuk balen gaw, zai ladat shakri nga ai zawn rai nga ai. Ndai zawn re ai maroi n ni, masin n si hpa lam ni hpe ta tut hkrum kadut, hkam sha nga ai anhte amyu sha ni a masin salum, sai shan nrut nra, lasaw lasa ni hta, n hkam jan lu na daram twi ka-ut machyi rawng ai *nni nkri – suffering* gaw, anhte hpe sai ninghtan shabawn da ma ni ai hte, n sen manaw langai hte sha, "Anhte a Awng Padang, Yehowa Karai Kasang" nga ai padang ninglaw nsen hpe jahtau garu nga sa ga ai shaloi, anhte ra marit ai tengman ai "awmdawm" gaw Yehowa Karai Kasang a lata kaw sha nga ai rai nna, Karai myit rawng ai shiggyim masha ni sha dai hpe jum tek lu ai hpe anhte hkrak sha kam sham lu sa ga ai lachyum mahtai pru nga sai. Shaloi, n dai Karai Kasang kaw rudi ai "awmdawm" gaw kaning

re ai wa rai ta? Ndai laika buk a dawkaba langai hta, "awmdawm" a sung dam, li nak nga ai lachyum hpe shawng hkrawk alun hka a ja yu ga.

1. Awmdawm a Lachyum hpe Hkrawk Alun Yu Ai Lam

Awmdawm ngu ai ga si a sung dam, li nak ai lachyum hte sat lawat maka hpe jaw teng ai hku chye na lu na matu, awmdawm a lachyum hpe shangang shakang ya ai, awmdawm hte kahpu kanau aru arat daw ang ai ga si kaba ni hpe mung kalang dat hka ja yu na ra nga ai. Dai awmdawm a aru arat ga si kaba ni hta, "shanglawt – independence," "shadip jahpang –sovereignty," "hkye shalawt ai lam – liberation" ni gaw ginrung ni rai nga ma ai. Ndai ni yawng hpe jum tek ai zawsi gaw, tara malang ai lam – justice nan rai nga ai. Dai tara malang ai lam – justice ngu ai zawsi hte hpaw dat jang, tara rap ra ai – just, lachyen lahka n nga ai – equality, pu gang sin machyi hkat ai – solidarity, zim simsa ai – tranquillity, ngwi ngawn hpring tsup ai – shalom ni hte hpring ai awmdawm majing hpe hkam sha lu na rain ga ai. Ya, awmdawm ngu ai ga hte rau, shi a kahpu kanau aru arat ga si ni hpe jawm hka ja yu ga.

a) Awmdawm

Awmdawm ngu ai hpe Ingalik ga hku *sovereignty* rai nhtawm, dai gaw, "sovereign" ngu ai ga kaw nna sa wa

ai rai nga ai. "Soveregin" a lachyum gaw, "tsaw dik ai shanglawt daru magam ahkang aya" ngu na rai nga ai.

Aleksandar Pavkovic ngu ai wa a *Mungdan Ningnan Gyin Shalat ai lam - Creating New States* ngu ai laika buk hta, shaleng da ai hku nga yang, "sovereignty" a lachyum rudi gaw Latin ga "super" yan "regnere" ngu ai ga lahkawng pawng da ai ga rai nhtawm, "super" a lachyum gaw"above – n tsa" rai nna, "regnere" a lachyum gaw "to rule – up hkang na" ngu ai rai nga ai. Dai hpe pawng dat jang, "supreme rule – daru magam uphkang ahkang aya" ngu ai lachyum rai nga ai.

Dai ni anhte amyu sha ni Karai Kasang kaw jawm hpyi jahtau nga ga ai "awmdawm" a lachyum gaw, "sovereignty" hpe tsun ai rai yang, dai gaw, "daru magam uphkang ahkang aya – supreme rule" nan rai nga ai. Daru magam uphkang ahkang aya gaw, "shinggan masha kadai e mung je hpre ai lam n nga ai sha, laksan mungdan lamu ga e shangu nga ai mungchying masha ni hpe wanglu wanglang up hkang jum tek na tara shang mung masa ahkaw ahkang - a political and legal right to control or to rule over all inhabitants on a particular territory which overrides all other rights to exercies power or control" mung rai nga ai.

b) Shadip jahpang

Shadip jahpang ngu ai ga a lam bai hka ja yu ga. "Awmdawm" hpe "shadip jahpang" hte gindun dat jang, "awmdawm shadip jahpang" rai nga ai. *Shadip jahpang* hpe Sara Manam Hpang a Kachin-English Dictionary hta

"authority" ngu gale da ai. Authority a lachyum gaw, "uphkang dawdan lu ai ahkang aya" rai nga ai. Labau sarakaba Pugga Ja Li tsun ai hta, "jadip (shadip) ngu ai gaw lamu ga hpe uphkang na ahkaw ahkang daru magam" rai nga ai (Ja Li 2004: 82). Dai rai yang, awmdawm shadip jahpang gaw, tinang a laksan lamu ga, mungdan hpe uphkang lu ai daru magam ahkang aya rai nga ai. Ndai ahkang aya gaw, marai langai ngai e jaw nna lu ai ahkang aya n re sha shinggyim manu - human value a dawchyen rai nga ai. Anhte a amyu ni a labau hpe yu yang, anhte gaw n dai awmdawm shadip jahpang hte nga hkrat wa ai amyu rai nga ai.

Dai majaw awmdawm hpe "shadip jahpang" hte pawng dat jang, shangai ai shani nan lawm nang wa ai shinggyim ahkang aya hte manu – rights and value ngu ai lachyum pru nga ai. Ndai shinggyim ahkang aya hte manu gaw, shinggyim sari sadng – human dignity rai nga ai. Dai gaw, shinggyim masha langai shangai ai shani nan lawm nang wa ai ahkang aya mung rai nga ai. Ndai hpe hkra ya ai hte shinggyim masha ni lapran gasat gala lam, ga li ga law manghkang lam ni byin wa chye nga ai. Ndai zawn re ai manghkang lam ni hpe makawp maga na matu United Nations gaw 1948 ning "Shinggyim Ahkaw Ahkang Ndau Shabra Laika – Universal Declaration of Human Rights" hpe shapraw dat sai re. Dai Ndau Laika a *article 1* hta, "All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards on another in a spirit of brotherhood – Shinggyim masha hkum shagu gaw, gyit hkang lam n nga ai maren mara re ai sari sadang

langai, ahkang aya langai hpe numdu let shangai wa ma ai. Shanhte hkum shagu, htauli htaula hte dinglik dinglun, sawn sumru lu ai atsawm ni lu da shajang ma ai majaw, langai hte langai kahpu kanau myit masin hte matut mahkai kanawn mazum hkat ra ai" nga hpyan shaleng da nga ai. Kahpu kanau ngu ai gaw, dinghku langai, kanu kawa langai, madoi chyuhpang langai jawm chyu ai, lit langai jawm hpai ai, sari sadang langai jawm numdu ai, maren mara, pugang sin machyi hkat ai lachyum namnak rawng nga ai. Kahpu kanau myit n rawng jang, nang grau, ngai grau, kashun kashe, dang sha, roi sha, gasat gala hkat ai lam ni byin wa ai. Ndai hku rai yang, marai hkum shagu lu ging ai shinggyim ahkaw ahkang mahkra lu la jang, "awmdawm" a lachyum namchyim hpring tsup sai ngu tsun lu na mahtai pru nga ai. Rai yang, mungkan labau ting hta, shinggyim marai hkum gu dek lu ang ai awmdawm a shadawn shadang hte lachyum namnak gaw, amyu rusai, shanhpraw shanchyang, amyu kaji, amyu kaba … ngu ai lam ni hta hkan nna, n rap n ra nshaw nshun byin nga ai. Dip sha ai masha ni hte dip sha hkrum ai masha ni, n hkru n tara ai hku galaw ai ni hte dai zawn n hkru n tara ai hku galaw hkrum sha ai amyu sha ni nga wa ai. Awmdawm *shadip jahpang* hpe kashun la kau hkrum ai shaloi, dai hpe bai lu la hkra shakut ai kaw, ruk rak hkat ai manghkang lam amyu myu byin ai wa wa rai nga ai. Awmdawm shadip jahpang kashun la kau hkrum ai ngu ai gaw lam mi hku nga yang, shinggyim manu shaw kau hkrum ai – *dehumanized* lam rai nga ai. Shinggyim manu shaw kau hkrum ai ni hte dai ni hpang maga tsap ai

masha ni rawt gumlang wa ai shaloi, manghkang ni matut manoi byin wa chye nga ai.

c) Shanglawt – independence

Awmdawm hte kahpu kanau daw ai ga kaba langai mi gaw, "shanglawt" rai nga ai. "Shanglawt" ngu ai ga hpe Ingalik hku "independence" ngu ai ga si hte shading sha-ang ai lachyum rai li ai. Awmdawm hpe "shanglawt" hte gindun dat jang, "awmdawm shanglawt"rai nga ai. Shanglawt ngu ai gaw, dip kamyet da ai kaw na lawt lu nna ndut ndang asak hkrung lu ai lachyum rai nga ai. Lahta e tsun ai hte maren, shadip jahpang gaw shangai ai shani kaw nna lawm nang ai wa ai shinggyim ahkang aya rai tim, shanglawt gaw, dai shadip jahpang kashun la kau hkrum ai hte dip kamyet da hkrum ai kaw nna lawt lu ai lachyum rai nga ai. Dai majaw, shanglawt gaw, kaga wa e jaw ai, shing n rai, hpyi la ra ai lachyum zawn mung rai nga ai. Ndai hku rai yang, shanglawt pru lu jang awmdawm shadip jahpang lu ai lachyum mung pru nga ai. Raitim, shanglawt lu shagu mung awmdawm shadip jahpang n lu mai ai sakse ni nga ai.

Myen mungdan gaw, 1948 ning hta, British Asuya a lata na shanglawt lu shaga ai. Anhte Kachin ni mung, shanglawt lawan lu mayu ai majaw, Panglong Ga sadi laika hta lekmat htu sa ga ai. Ndai kaw, ga si a lachyum hpe bai hkan yu mai nga ai. Myen mung gaw, British a lata nna shanglawt lu mat sai, raitim, shanglawt lu ai hpang laning mi daram aten kaw nna nan, mungdan kata kasu kabrawng n ru n ra, ruk rak manghkang byin hpang

wa sai. Dai kaw nna mung dinghku majan chyinghkraw gaw dai ni du htep wa rai nga ai.

Awmdawm shanglawt lu tim, awmdawm shadip jahpang n lu ai lam a ningpawt (lahta e tsun ai Myen mung a mabyin hpe madi tsun ai lam nre) hpe yu ai shaloi, awmdawm shanglawt lu ai hpang, daru magam ahkang aya jum tek ai chyawm tari ni a tara malang ai hku n up hkang ai majaw mung mai byin ai; bai, mungdan a gawda ai tara a majaw mung mai byin ai; mungdan a gawda ai tara hpe tara malang ai hku ka lajang tim, dai hpe tsang hte tsang ta tut jai lang hkrang shapraw ai ni a myit masin kata, amyu rusai, shanhpraw shanchyang, num la, amyu kaji amyu kaba, matsan lu su, ma kaji, masha kaba…zawn re shai hkat ai lam hpe rudi ai *lachyen lahka* masa up makoi rawng ai majaw mung mai byin lu nga ai.

Awmdawm shanglawt lu nna, awmdawm shadip jahpang lu na matu gaw, dai mungdan hpe jum tek ai hkrang hta, tara malang ai lam – justice hpe zawsi shatai ra ai mahtai pru ai. Dai zawsi hpe tsang hte tsang tang du hkra, jaw ang ai hku hkrang shapraw ra na rai nga ai.

Ndai lahta e tsun ai hku yu yang, awmdawm gaw, shinggyim manu sha n rai, amyu rusai langai a "laksan kumla – identity" snr. amyu sha maka – national identity hte ading tawk matut nga ai. Nang kadai, ngai kadai ngu ai hte mung seng nga ai.

Dai majaw, "awmdawm," "shanglawt," "shadip jahpang" ni matu shakut ai gaw, masat kumla – identity hpe gawgap, makawp maga ai lachyum mung rai nga ai. Dai kaw nan, shinggyim manu mung lawm nga lachyum

rai nga sai. Myit dum mai ai lam gaw, gara hpe rudi nna gawgap na ngu ai lam sha re. Gara hpe madung dat na ngu ai hta, shinggyim manu hpe rudi nna awmdawm gawgap na kun? masat kumla hpe rudi nna awmdawm a matu gasat poi shang na kun? ngu ai hpe tsun mayu ai. United Nations kaw nna gaw, shinggyim manu rudi ai ahkaw ahkang ndau laika – Universal Human Rights Declaration hpe 1948 ning hta shapraw ai zawn, amyu kaji ni a masat kumla ahkang aya hpe makawp maga ai ndau shabra laika hpe mung 2007 ning hta, "United Nations Declaration on the Rights of Indigeneous People – Amyu Kaji Ni a Ahkaw Ahkang Ndau Laika" ngu n dau shabra dat sai re.

Lahta na lam ni yawng hpe ginchyum dat yu ai shaloi, awmdawm de sa wa ai lam lahkawng hpe asan sha mu lu na sai: *Langai* ngu na gaw "shinggyim manu – human value" hpe madung dat ai awmdawm rai nhtawm, ndai hpe shinggyim manu rudi awmdawm – "human value-oridented" ngu shamying mai nga ai. *Lahkawng* ngu na gaw, amyu langai a masat kumla madung tawn ai awmdawm rai nna, dai hpe "amyu sha maka hta rudi awmdawm – "ethnic/national identity-oriented" ngu na rai nga ai. Dai ni mungkan mungdan law law hta, ndai lahkawng yan rau sha shuk shanut ginchya rawng ai manghkang ni byin nga ai hpe mu ai.

Anhte a matu mahtai hpa rai na? United Nations a 1948 ning Shinggyim Ahkaw Ahkang Ndau Laika – Universal Declaration of Human Rights hpe yu ai shaloi, amyu rusai, mungdan ngu ai n ahkyak ai sha, shinggyim marai hkum gu dek lu ang ai ahkaw ahkang lu jang ram

sai, ngu ai lachyum n rai malu ai. Ga shadawn, Article 15 hta, "masha hkum shagu mungdan masha tai lu na ahkang aya nga ai – everyone has the right to a nationality" nga tsun da ai. Lachyum gaw, dai Ndau Shabra Laika hta nan, shinggyim manu yan shinggyim sari sadang – dignity and value, bai amyu sha masat kumla - identity lahkawng yan hpe ngang ngang ninghtan shabawn lu jang she, shinggyim manu hpring tsup lu ai lachyum rai nga ai. Amyu, Mungdan hpe uphkang ai asuya, mungdan a gawda ai tara, mungdan a gawgap ai hkrang, dai mungdan na mung masha gu ji gu yang yawng shinggyim manu hpe chye na, manu shadan, hkungga, masat masa galaw, makawp maga lu na matu, dai ndai shabra laika hpe shapraw dat ai lam rai nga ai.

d) Hkye Shalawt ai lam – liberation/deliverance

Hkye shalawt ai ngu ai ga kaw ga si lahkawng rawng nga ai; *hkye ai – rescue, save,* hte shalawt da tai – liberate, deliver ngu ai yan rai ma ai. Hkye la ai ngu ai gaw, ga shadawn, masha langai hka lup si na hkyen nna hka kata lup dat, bai pru dat, lata lamat kapruk dat rai nga ai hpe sa hkye la ai. Si na hkyen ai hpe sarawun wa si kaja htu bang ya nna asak hpe hkye la ai. Ndai ga shadawn lahkawng hta, *shalawt da tai – deliver, liberate* ngu ai ga a lachyum masa mung lawm nang nga ai. Marai langai gaw, hkye la hkrum ai hpang, lawt lu ai namchyim hpe hkamsha ai lam rai nga ai. Gyit hkang ai sumri shawng raw kau ya ai hpang she lawt lu ai namchyim hpe hkam sha lu nga ai. Machyi sawng taw nga ai shaloi, kara de

mung n lu sa, n mai sa, hpa n lu galaw, n mai shamu ai re majaw, gyithkang da hkrum nga ai. Dai hpe sarawun wa tsi kaja htu nna machyi mai mat ai shaloi, gyit hkang da ai sumri hpe raw hpyan kau ya ai. Dai majaw, machyi mai mat ai hte dai masha wa gaw, shalawt dat ai lam – liberation/ freedom hpe lu la nu ai. Ndai kaw ninggam langai sharawt nna bai myit yu ga.

Ya ndai lahta na masha wa a matu ahkyak kaba gaw, shawng na zawn machyi kaba bai n hkrum na matu rai nga ai. Shawng na zawn machyi kaba bai hkrum na n hkrum na ngu ai gaw, sarawun wa htu bang ya ai tsi hta mung hkan na rai nga ai. Shing n rai, dai masha wa a hkumhkrang kata na ana ahkya masa hta mung ningpawt na rai nga ai. Ndai shara hta, lawt lu ai lam a grin ngang lam ahkyak nga ai. Ndai hpe shim lam – safety/security ngu na rai nga ai. Myen mung gaw British asuya kaw na shanglawt lu sai raitim, shanglawt lu ai hpang mung, mungdan masha ni law law a matu shim lam n nga ai. Shim lam n nga jang, lahta e tsun lai wa sai shinggyim sari sadang – human dignity, shinggyim masat kumla – identity, hte shinggyim ahkang aya – human right ni a matu hkrit tsang shara rai nga ai.

Shim lam n nga ai gaw, n sim n sa ai lachyum rai nga ai. Shim lam n nga ai majaw, lu sha tim, yup nga tim, myit masin ni n sim sa lu nga ai. Galoi mung *myit tsang maja* nga ra ai. Dai rai nna, n dai kaw, simsa lam mahtang zawsi bai tai wa ra ai. Tengman jet ai zim simsa lam bai ra wa ra ai. Dai majaw, hkye shalawt ai namchyim hta, shim lam, jet ai simsa lam hte awng padang lam ni du hkra lawm nga ai. Ndai lam yawng a zawsi kaba gaw, tara

malang ai lam – justice nan rai nga ai. Ndai tara malang ai lam – justice kaw na "maren mara masa – equality" pru wa ai. Maren mara masa gaw, masha hkum shagu a sari sadang hte manu hpe hkungga manu shadan ai masa lam nan rai nga ai. Mungdan hte amyu sha shanglawt lu ai hpang, n ru n ra manghkang n byin hkra makawp shading kau ya na gaw, "tara malang ai lam – justice" nan rai nga ai. Dai tara malang ai lam gaw masha shagu a hkum hkrang sai shan nrut nra, lasaw lasa, masin salum, bawnu machye machyang, galaw ai lam shagu de lwi shang rawng nga yang sha, shim lam jaw lu ai awmdawm majing hpe hkam sha lu na rai nga ai.

2. Awmdawm, Tara Malang Lam hte Karai Kasang

Awmdawm a lachyum hte tara malang ai lam hpe matut dat ai hte rau, anhte ra sharawng ai *awmdawm* gaw, anhte a Hkristan makam masham hte ading tawk matut nga ai lam dan leng wa ra ai. Hkristan makam masham kaw rudi ai awmdawm tai wa sai. Awmdawm Karai masa – liberation theology a kawa di rai nga ai Gustavo Gutirrez ngu ai sarakaba tsun ai hta, "to know God is to do justice – Karai Kasang hpe chye ai ngu ai gaw, tara malang ai lam hkan ai hpe ngu ai re" nga ai. Anhte kam sham ai Karai Kasang gaw, tara malang ai lam a Karai Kasang – God of justic rai nga ai lam hpe Chyum Laika ting hta mu lu nga ai. Dai rai nna, Hkristan tai nga sai anhte amyu sha ni yawng, ndai "awmdawm" a matu lit lu ai ni tai wa sai. Ndai masa e nan Hkristan nawku hpung ni nan, amyu sha ni a awmdawm gawgap ai hta,

dawhpum dawnu hku tsap na lam madi madun shadum ya mi ai.

Mungkan e "Hkristan Amyu Ni" ngu ai mi n nga ai. Kara amyu masha ni Hkristan tai ai ngu ai she nga ai. Ndai lam hpe Hkristan hpung labau ting hta sha n rai, dai ni mung dai hku sha mu nga ga ai. N kau mi Hkristan tai jang, amyu n ra, htunghking n tsun ra, Hkristu hpe lu jang ram sai, nga ma ai. Raitim, shing nga ai ni mung, wenyi lu sha sha jang rai sai, hkumhkrang lu shag aw n sha ra ai, gaw bai n nga ma ai. Chyum Laika buk hta madun da ai masa ginrung gaw Karai Kasang hpe teng teng chye ai wa, Hkristu a hpang teng teng hkan ai wa gaw kaga masha wa a matu awmdawm namchyim jaw lu ai wa rai ra ai lam rai nga ai.

Awmdawm hpe madu da let amyu mungdan hku nga pra na lam gaw, Karai Kasang shi nan ra sharawng ai lam rai nga ai hpe mu lu ai. Dip kamyet, shagyip shagyeng lam ni kaw na lawt lu na lam mung Karai Kasang nan ra sharawng ai lam rai nga ai. Dai majaw, Chyum Laika masa hku gawn madi yu yang, shinggyim manu gaw, amyu tai ai lam a dawchyen rai nga ai. Amyu langai ngai n tai lu jang, shinggyim manu dawchyen hkinlut sum mat ai lachyum pru nga ai. Ndai kaw, "masha tai shakut ai" hte "amyu tai shakut ai" lam hta, amyu ngu ai dazik shakap let, masha tai shakut ai masa mahtang mungkan labau hpe wushoi jum hkrat wa nga ai hpe mu lu ai. Ndai masa nan, masat kumla, amyu sha rudi maka hta noi ai awmdawm shanglawt hpe shawng gaw gap ra ai lachyum hpe madi madun ya nga ai. Dai awmdawm hpe Karai Kasang a tara malang ai lam – justice of God e jum

tek da ai rai yang, mungdan hte amyu sha shanglawt lu ai hpang grau hpring tsup ai awmdawm a namchyim hpe hkam sha lu na rai nga ai.

3. Anhte Amyu Sha Ni Ra ai Gara Rai Mahtang?

Lahta e, "awmdawm" ga si ni (terminology) hte dai ga ni hte matut nga ai masa kumla hte lachyum namnak ni hpe gawn alun yu ngut sa ga ai. "Awmdawm" a sung dam, li nak ai lachyum ni hpe mung mu lu ai sa ga ai. Dai rai yang, dai ni anhte amyu ni ra marit nga ai "awmdawm" gaw, kaning re ai mahtang rai na mali ta?

Laika ka ai wa hkamsha lu ai gaw, anhte amyu sha ni a matu "shinggyim manu – human value" hte, "amyu sha masat kumla – identity" lahkawng yan hpe ninghtan shabawn nhtawm, tara malang ai lam e zawsi tai ya ai "awmdawm" rai na ra ai, ngu mu nngai. Mungdan lamu ga n lawm ai awmdawm hpe anhte amyu sha ni n ra sharawng ai rai yang, anhte lu mayu ai ai awmdawm gaw, "amyu sha maka hpe rudi nna shinggyim manu hkam sha lu ai – identity-based human value" awmdawm baw hpan rai na ma li ai. Lachyum gaw, *awmdawm shanglawt* hte *awmdawm shadip jahpang* lahkawng yan lawm ai "awmdawm" rai nga ai. Lam mi hku tsun yang, *masha tai* ai lam hte *amyu tai ai lam* hpe ninghtan shabawn kau na lachyum rai nga ai. Anhte a matu *amyu shawng tai* hpang she *masha tai lu na* rai nga ai zawn, dai lahkawng yan hpe kalang dat gawgap ran a rai nga mali ai.

Dai rai nna, anhte a Padang hkrun lam masing hta awmdawm hpe ninggam hte ninggam gawgap sa wa mai nga mali ai. Awmdawm shanglawt, dai hpang awmdawm shadip jahpang, dai hpang tara malang ai lam e zawsi tai ya ai "awmdawm majing" hpe gawgap lu na rai nga ai.

Awmdawm a lachyum hpe myit yu ai shaloi, kaning re awmdawm raitimung, mung masa ahkaw ahkang a npu e sha rai nga ai hpe mu lu ai. Dai majaw, mung masa awmdawm gaw, kaga awmdawm namchyim ni yawng a ningpawt rai nga ai hpe mu lu nga ai.

2
ASAK HRKUNG MABYIN HTA KARAI KASANG HTE HKRUM AI LAM

Shinggyim masha ni gaw, tinang a laksan sak hkrung mabyin masa (human experience and struggle) kata e Karai Kasang hte hkrum shajang ma ai. Ga shadawn, wutdek nta e rawng ai wa gaw, Karai Kasang hpe wutdek nta kaw hkrum ai. Lungseng hpaga ga ai wa gaw, Karai Kasang hpe lungseng hpaga ga ai kaw hkrum ai. Hkauna htu sha ai wa gaw, Karai Kasang hpe hkauna pa e hkrum chye nga ai. Yi hkyen sha ai wa mung, yi kaw Karai Kasang hte hkrum na rai nga ai.

Dai hte maren, n bung hkat ai mabyin masa, asak hkrung maka hta hkawm sa nga ai shinggyim masha, amyu masha ni law law mung tinang nga ai shara kaw nna, Karai Kasang hpe tam chye ma ai. Hkauna htu sha ai wa gaw, Karai Kasang hpe wutdek nta e n mai sa tam ai. Shi gaw, hkau na htu sha ai wa re majaw, hkauna pa e sha Karai Kasang hpe tam mu lu nga ai; dai hte maren, lungseng hpaga ai wa mung, bum yi gaiwang e Karai hpe n mai tam ai. Shi asak hkrung nga ai lungseng hpaga bungli hta e sha, Karai Kasang hpe tam lu na rai nga ai.

Dai shaloi, Karai Kasang gaw, wutdek nta rawng ai wa a matu wutdek nta e nga lawm ai Karai, hkauna masha wa matu shi hte rau hkauna pa e nga ai Karai, bum yi hkyen sha ai wa a matu, bumyi e nga ai Karai hku mu lu na rai nga ai.

Lahta na zawn tsun ai shaloi, Karai law law nga ai lachyum n re sha, Karai langai hpe sha mabyin masa n bung hkat ai shinggyim masha ni gaw, tinang asak hkrung nga ai mabyin masa kaw nna, ningmu kaga ga hku chye na hkam sha lu ai lachyum rai nga ai.

Ndai kaw ahkyak ai gaw, kadai gaw kaning re asak hkrung mabyin, labau hta asak hkrung ng ai, ngu ngu ai hpe hkrak shaleng lu na ra nga ai. Tsun mayu ai gaw, hkauna pa kaw nga ai wa, lungseng hpaga ga ai wa, shing n rai, yi hkyen sha ai wa kun? ngu ai lachyum rai nga ai. Rai yang, "asak hkrung mabyin" ngu lang jang, labau hte matut nga ai. Dai majaw, "asak hkrung mabyin – life experience" ngu ai gaw, shinggyim masha a asak hkrung "labau – history" hpe tsun ai lam rai nga li ai. Dai labau hpe "mahkrum madup - experience," "hkam sha lam – feeling" hte "mabyin lam – event" ni e gawgap ya nga ai hpe mung malap n mai nga ai.

Dai ni anhte Wunpawng amyu sha ni mung, "Yehowa Karai Kasang, Anhte a Awng Padang" ngu ai makam ninglaw nsen hte rau, padang hkrun lam masing gawgap wa ai gaw anhte a ta tut asak hkrung maka hta Yehowa Karai Kasang lawm nang nga ai hku mu mada hkam la, kam sham wa ai majaw rai nga ai. Anhte a awng padang ngu ai shaloi, anhte hpe awng padang jaw ai Karai Kasang hku hka la ai lachyum rai nga ai. Ndai hku mu

mada kam sham wa ai mung, asak hkrung labau ninggam hte ninggam rai rawt jat galu kaba wa ai anhte a makam masham rai nga mali ai hpe lawu de na zawn mu lu na ga ai.

1. **Wunpawng Sha Ni Karai Kasang Hte Masum Lang Hkrum Sa ga ai Lam** *(Kachins' Three Encounters with God)*

Anhte Wunpawng sha ni, anhte a sak hkrung maka labau masa hta hkan nna, Karai Kasang hte masum lang hkrum sa ga ai. Ndai zawn Karai Kasang hte masum lang hkrum sa ga ai shaloi, Karai langai hpe sha hkrang shing-yan masum hku chye na hkamsha wa sa ga ai lam hpe yu ga.

A. Shawng Ningnan Lang Hkrum ai Karai: Tara Malang Lam a Karai *(First Encounter: God of Justice)*

Anhte amyu sha ni Karai Kasang hte shawng ningnan lang hkrum ai gaw, anhte a matsun maroi mauwmi (tradition, mythology, story) hta rai nga ai. Anhte amyu ni moi, Hkristan tai na n madawm ai chyaloi n hkoi prat nna hkai hkrat wa ai maumwi hta, "Hpanwa Ningsang, Chyewa Ningchyang" ngu ai nga ai hpe hkrak kam sham hkrat wa ga ai. Ninggawn Chyanun yan Hpunggam Woishun gaw, lahkawng lang ngu na shangai shaprat mu ai shaloi, dai Hpanwa Ningsang Chyewa Ningchyang hpe shangai dat mu ai. Ndai Karai hpe Jaiwa Dumsa ni e shawng mu hkrawk mu ai. Ndai Ji Woi ji wa ni mu chye

ai Karai Kasang hpe mying shingteng amyu myu hku shamying ma ai. *Langai* ngu na hta, "Hpanwa Ningsang Chyewa Ningchyang" ngu ai hku chye na ma ai. Anhte amyu ni hku nna, ndai mungkan ga, ninggawn tawa gaw, shi hkrai shi byin wa ai (self-existent) n re sha, Karai e lajang shabyin ai marang e byin wa ai re hpe hkrak sha kam ma ai. Jaiwa dumsa ni a ga hta nan ndai masa lam hpe mu lu ai. Dai majaw, Karai hpe chye na ai lam hta, *lahkawng* ngu na mying gaw, "Lamu Madu Aga Madu" re hpe kam ma ai. *Masum* ngu na hta, Mahtum Mahta ngu ai mying hte mung chye sa ga ai. Mungkan masha ni n hkru n hkra lam law wa ai majaw, majoi sha-u sha-ing dat ai gaw, Mahtum Mahta rapdaw kaw nna rai nga ai hpe Jiwa ni hkai ai maumwi hta adan aleng tsun da ma ai. *Mali* ngu na hta, "Lamu Aga" ngu ai hku mung Karai hpe chye na ga ai. Dai majaw, lama ma n hkru n hkra rai hkrum kadup wa ai shaloi, "Lamu e, Aga e, chye ya rit law" nga tsun chye ma ai. "Lamu e, Aga e," ngu ai gaw, Karai Kasang hpe hpyi jahtau ai lachyum rai nga ai.

Ndai Ji wa ni Karai Kasang hpe chye na ai lam hta, laklai ai maka masum lawm nga ai. *Langai* ngu na hta, ndai Ji wa ni chye ai Karai gaw, Lamu (Heaven) yan Aga (Earth) hte matut nga ai (relatedness of God and Earth). Dai majaw, dagam dala ga tsun ai shaloi, Lamu Aga hpe gang nna n teng n man, n jaw n-ang ai hku n mai dagam dala ai lam Jiwa ni sharin ya ma ai. *Lahkawng* ngu na hta, Lamu ga kaw Karai nsa rawng nga ai. Nteng n man masu magaw lam hpe htani htana ip da n lu ai lam anhte chye ga ai. Ndai gaw, lamu ga, hpun kawa, lungdin lungsha ni kaw myi hku, na tu ai lachyum rai nga ai. Dai majaw, n

hkru n shawp lam lama ma gaw, lam mi hku n rai lam mi hku, lani mi n rai lani mi, dan dawng pru wa chye ai hpe ji wa ni hkrak sha kam ma ai. Ndai gaw, kadai n mu sai ngu makoi galaw tim, Karai nsa rawng ai lamu ga, hpun kawa ni e mu nna shadan shadawng ai lachyum rai nga ai. Anhte a jiwa ni hku nna maling mala, hkarum hkaraw ni hta nsoi nsa rawng ai lam hpe kam ma ai. Bum ga mare ni hta, "hkrit maling" ngu ai maling tawn da chye ma ai. Dai hkrit maling kata de majoi n mai shang ai. Hpun kawa majoi n mai sa kahtam ai. Hpa majaw ta nga yang, dai maling hpe madu ai ni, sin nga ai ni nga ai hpe kam ma ai. Ndai lam ni gaw, ji wa ni chye na ai Karai hte lamu ga shingra tara ni matut mahkai nga ai lam a sakse ni rai nga ai. Ji wa ni Karai hpe chye na ai hta, laklai ai lam kaba *masum* ngu na gaw, Karai hte tara malang ai lam (justice) yan a matut mahkai ai lam rai nga ai. Lahta e tsun ai hte maren, marai langai ngai n teng n man, n jaw n ang ai hku roi rip hkrum ai shaloi, "Karai e chye ya rit law," "Lamu e aga e, chye ya rit law, mu ya rit law" "kadai jaw ai, kadai shut ai gaw, Karai e she chye u ga" "Karai e chye na re" nga tsun chye ma ai. Teng man ai hku je yang ya na hpyi jahtau ai lam rai nga ai. Nnga mat sai Sarakaba Nngai Gam gaw, "anhte a Karai gaw, tara malang lam a Karai (God of justice) rai nga ai," nga tsun lai wa sai.

Anhte amyu ni shawng ningnan lang hkrum ai Karai a lam hpe ginchyum dat ga nga yang, dai Karai gaw "Teng man ai Karai hku (God of justice), lamu hte aga hte matut nga ai Karai (God who makes the whole Universe his holy ground), N tara ai hku roirip zingri zingrat

hkrum ai ni hpang maga tsap ai Karai (God who identifies with the poor), dip da hkrum ai ni hpang maga tsap ai Karai (God of Powerless)" rai nga ai. Anhte amyu sha ni hta, ndai zawn, n hkru n shawp ai lam hte tara malang ai lam (justice and injustice) yan a karang hkat ai lam, dai shaloi, tara malang ai ni awng padang lu ai lam hte seng ai maumwi hte sharin achyin ya ai lam ni law law nga ma li ai. Ga shadawn, La law ma ni hte Jahkrai ma a maumwi gaw, n hkru n shawp lam (injustice/ wickedness) hte tara malang ai lam (justice) yan a karang hkat ai maumwi rai nga ai. Awng padang gaw, teng man lam hta tsap ai ni hpang maga de rai nga ai gaw, maumwi law law hta tsun sharin da nga ai.

Sinna sasana ni du ai shaloi, Wunpawng amyu sha ni gaw, shanhte garai n du ai aten kaw nna nan Karai ngu ai hpe chye ai amyu re hpe chye ma ai. Dai majaw, Kachin amyu kaw Karai a lagaw hkang hkang nga ai (God's footprints in Kachins) nga ma sai.

B. **Lahkawng Lang Hkrum ai Karai: Ji Nat a Lata na Shaw la ai Karai** *(Second Encounter: God of wholistic transformation)*

Sinna sasana sara ni du ai shaloi, anhte amyu ni lahkawng lang ngu na Karai Kasang hte hkrum lu sa ga ai. Shawng de Karai nga ai lam hpe chye ai raitim, shi hpe n jaw jau ai, shi hpe n nawku ai; nat hpe sha jaw jau, hkungga ga ai; ya chyawm gaw, dai nat hpe kabai kau nna, moi kaw na anhte chye ai Karai hpe mahtang jaw jau nawku nna, shi a mungga hta asak hkrung ai shaloi,

Karai Kasang gaw tengman ai lam hta tsap ai Karai sha n rai, amyu langai mi hpe rawt jat galu kaba shangun ai Karai hku bai hkrum zup lu sa ga ai.

Sinna sasana ni gaw, anhte amyu ni hpe mungga sha hkaw tsun ai n rai; shanhte tsun da ai Karai rai nga ai Yesu Hkristu hpe hkap la kam sham ai marang e lam shagu hta, galai shai rawt jat wa shangun ai Karai hku madun dan mi ai. Lahta e tsun ai hte maren, anhte a ji wa ni Karai hpe chye tim, anhte a nga sat nga sa madang hpe galai kau ya lu ai Karai hku n chye ma ai. Teng man ai Karai hku sha chye na tim, anhte a asak hkrung lam yawng hpe Nat jaw htung e sha gyit hkang da hkrum ga ai. Sinna sasana ni Yesu Hkristu hpe tsun dan ai hpe hkap la kam sham ai shani kaw nna, anhte amyu sha ni lam shagu hta, galai shai rawt jat wa sai hpe ningdang n lu nga ai. Ndai lam ni hte seng nna ndai laika buk a hpang daw hta grau dam lada ai hku tsun na re majaw, ndai kaw galu kalang n tsun na nngai. Lam mi hku tsun yang, ji nat a gyit hkang ai kaw na shaw la ai Karai hku hkam sha mu mada sa ga ai. Myit mada shara n nga ai kaw na myit mada shara de woi wa ai Karai mung rai nga ai.

Ndai daw hpe ginchyum nna tsun ga nga yang, lahkawng lang ngu na anhte amyu ni hkrum ai Karai gaw, amyu langai mi hpe gawgap ai Karai Kasang (God of Nurturing), nga sat nga sa maka hpe galai jashai ya ai Karai (God of transformation), shalawt dat ai Karai (God of liberation), hte myit mada lam a Karai (God of Hopefulness) hku hkrum lu sa ga ai.

C. **Masum Lang Hkrum Ai Karai: Awng Padang Jaw ai Karai** *(Third Encounter: God as a God of Victory)*

Lai wa sai lahkawng ning kaw nna hpang wa ai majan kaw nna kalang bai numdaw let, Karai Kasang hpe makam myiset power ningnan hte bai yu wa sa ga ai. Ndai *masum lang* ngu na Karai hte hkrum ai shaloi, lahta e lahkawng lang numdaw nna hkrum ai shaloi, mu mada hkam sha lu ai maka kumla ni hte rau, awng padang jaw ai Karai, anhte a majan n hpan lam hta anhte hpe karum ai Karai, teng man ai lam hta tsap lawm ai Karai hku mu mada hkam sha wa sa ga ai. Anhte a gasat gala ai lam hta Karai nan lawm nga ai lam hpe anhte amyu ni, shanglawt hpyen num hpyenla ni, du agyi ni, hpyen yen masha ni, Wunpawng mung shawa ni yawng ngu na wa sakse hkam nga sa ga ai. Bai, Karai hta lai nna anhte hpe teng man ai shanglawt jaw na kaga nnga ai hpe mung anhte amyu ni malawng maga hkam sha wa sa ga ai. “Yehowa Karai Kasang, Anhte a Awng Padang”ngu ai ninglaw nsen shapraw dat ai nan, Karai Kasang hpe mu mada ai lam ningnan rai nga ai. Awng padang jaw ai Karai re hpe hkrak sha kam sham ai lachyum rai nga ai.

Ndai anhte amyu sha ni Karai Kasang hpe hkrum nna mu mada hkam sha chye na lu ai Karai Kasang a lam hpe ginlawm ginchyum dat yu ai shaloi, Karai Kasang gaw labau hta amu galaw ai Karai Kasang (God of History), labau a mabyin masa sat lawat hta hkan nna lachyum amyu myu, hkrang shingyan amyu myu rawng ai wa (God of Situation), shinggyim masha ni a ruyak jamjau

tsin-yam tsindam lam hta shang lawm karum ai wa re hpe anhte hkrak sha kam sham lu sa ga ai.

2. **Wunpawng Sha Ni Lahkawng Lang Galai Shai Wa Sa Ga Ai Lam** *(Two Converions of the Kachins)*

Anhte amyu sha ni lahta e tang madun ai zawn, masum lang Karai Kasang hte hkrum sa ga ai shaloi, Karai Kasang hpang de myiman yawng let, galai shai wa ai lahkawng lang rai sai hpe maram lu ai. Shawng ningnan lang galai shai ai gaw, Sinna sasana ni hte hkrum ai shaloi galai shai ai lam rai nna, lahkawng lang galai shai ai gaw, lahkawng lang galai shai ai gaw, 2011 ning June shata nna byin hpang wa ai majan a majaw byin wa ai lam rai nga ma li ai.

A. Langai Lang Galai Shai Ai Lam: Makam Lahkum Galai Ai Lam (*First Conversion)*

Shawng ningnan lang galai shai wa ai gaw, sinna sasana ni du nna, Yesu Hkristu a lam tsun hkai dan ai shaloi, anhte jaw jau ai ji nat htung hpe kabai kau nna, Hkristan tai mat wa ai lam nan rai nga ai. Ndai hpe nawku htung ningnan hkap la kam sham mat ai (change of religion) hku mung mu mai nga ai. Hkristan tai ai, ngu ai shaloi, "nawku htung hkrang galai ai lam – institutional change" rai nga ai. Lam mi hku tsun yang, makam lahkum htawt ai lam rai nga ai. Ndai galai shai wa ai lam hta, teng sha wa myit masin yawng hte Yesu Hkristu a lam yan hpe hkap la hkansa nna Hkristan tai ai

ni nga sa ga ai zawn, n kau mi htunglai, hkrang lam hku sha galai mat nna, myit masin salum ni gaw moi shawng de na raw sha naw rai nga ai ni mung lawm ang sa ga ai.

Ji nat htung kaw nna, Hkristan nawku htung de makam lahkum htawt wa sa ga ai shaloi, manghkang kaba langai mi gaw, htunghking ningli hte Hkristan Mungga a lapran na mahkri shawn hkat ai lam, ninghtan shai hkat ai lam ni hpe atsawm sha hkrawk karan ginhka n lu ai lam a majaw, Hkristan tai sai majaw, htunghking yawng hpe kabai kau ra ai baw hku chye na nna, moi na htunghking nga manga hpe tsep kawp, rap di kabai kau na shakut lai wa sa ga ai. Dai shaloi, htunghking yawng hpe mung n lu kaba, Hkristan htung lai hpe mung hkan shakut rai, htunghking yan makam masham lapran e manghkang byin sai. Sasana sara ni e chyawm gaw, nanhte a htunghking ni yawng gaw nat hte seng nga ma lit dai majaw, Hkristan tai wa ai hte rau, dai nanhte a nat jaw htung hte pu gindun nga ai htunghking lailen ni yawng hpe atsai awai kabai kau mu nga tsun shadut ai lam ni nga sai hpe mu lu ai. Raitim, anhte a htunghking ni nga manga ji nat hte seng ai hkrai n re majaw, Hkristan tai tim, htunghking lailen law law hpe naw hkan lang mayu nga ga ai. N hkan lang n mai re ai htunghking ni nan mung nga nga mali ai. Hpang jahtum daw na mahtai gaw, hpa mi rai tim, Hkristan Mungga ngu ai myiset hte yu ai majaw, anhte a akyu n jaw mat ai htunghking lailen, maka kumla ni hpe kabai kau ra ai lam hpe myit dum let, myit yu hpang wa sa ga ai. Teng sha mung, htunghking hku li ai kandang zawn byin ai htunghking lailen lam nkau mi hpe mung Hkristu a marang e shatsang kau lu sa

ga ai. Ga shadawn, magun lit gun yang, tsa lawm ra ai baw hku chye na hkrat wa tim, Hkristan tai ai shaloi, tsa a malai nga chyu, coffee ni galai lang nna, muk tawng ni mari bang di, htunghking magun lit baw gun mai ai hpe dum hprang wa sa ga ai.

Ndai langai lang na galai shai ai lam hta, machye machyang myi hpaw wa ai lam kaba byin wa sa ga ai. Sut masa, mung masa, shinggyim nga pra masa lam ni hte kaga lam law law hta mung myi hpaw wa sa ga ai. Bai, ndai shawng ningnan lang na galai shai ai shaloi, anhte a hpang hkrat nga ai nga pra maka hpe mung ram ram wa sharai sharawt la lu sa ga ai.

B. Lahkawng Lang ngu na Galai Shai Wa Ai Lam *(Second Conversion)*

Ndai lang gaw myit masin galai shai ai lam (change of heart) kaba byin war a ai. Shawng na galai shai ai gaw, Nat jaw htung kaw nna Hkristan htung de galai shai wa ai lam rai nna, ya na lahkawng lang hta gaw, Hkristan mying sha gun ai masa n re sha, myit masin yawng hte Karai Kasang hpang de kayin wa ai hku galai wa sa ga ai. Hkristan tai ai kaw nna, jet ai Karai Kasang a kashu kasha ni tai wa ai lam mung rai nga ai. Ndai lahkawng lang ngu na galai shai wa ai lam (second conversion) hpe lawu na kumla ni e sakse madun ya mi ai.

1) Amyu Sha Lam hpe Karai Kasang Hpe Ap Ai

Amyu sha ni yawng a myit kraw salum kata e, anhte a shawng lam gaw, Yehowa Karai Kasang a lata e sha rai

sai, ngu ai hpe hkrak kam sham nga sai kumla ni pru nga ai. Tengman ai awmdawm hpe jaw lu ai gaw Karai Kasang sha re, ngu ai hpe hkam sha kam sham wa sa ga ai. Ndai lam hpe anhte n-gup hte majoi tsun garu ai sha n rai nga ai; majan pa sanat pala lapran kaduk kata gyem rawng nga ai anhte a share shagan shanglawt hpyen la ni a n-gup kaw nna nan Karai Kasang hpe myit mada nga ma ai. Ndai gaw myit masin kata e teng sha byin nga sai lam rai nga ai. Karai hpang de ya na zawn myit masin kraw salum hte ni kahtep lu ai gaw awmdawm a matu ngang kang ai makam ningpawt rudi nan rai nga ma li ai. Lam mi hku tsun yang, makam masham hte amyu sha lam hpe shabawn matut dat lu ai lam rai nga ma li ai.

2) Nawku Hpung ni Amyu Sha lam hta N hkrit N tsang Shang Lawm Wa Sai

Lai wa sai aten ni hta, Hkristan tai nga sai anhte amyu sha ni law malawng wa, nawku makam masham lam hte amyu sha lam yan gaw, hpa n seng ai, nawku makam masham a lit gaw, wenyi lu sha hkru hkru lu sha lu na lam hte sha seng ai; dai majaw, hpung sara ni gaw, mung masa lam, amyu htunghking lam hpe tsun shaga lawm na lit n nga ai, ngu ai hku chye na lai wa sa ga ai. Raitim, dai ni anhte Kachin Hkristan ni dai hku n rai sa ga ai. Nawku makam masham gaw amyu sha lam yan gawgap ai hta dawhpum majing rai nga ai hpe hkrak sha dum hprang wa sa ga ai. Dai majaw, anhte hpe teng man ai awmdawm jaw lu ai gaw, Karai Kasang sha re, ngu ai hpe ngang ngang kam sham wa ai rain ga ai. Daw majaw,

Nawku hpung shagu nsim nsa akyu hpyi nga sa ga ai. Gumgai dingla, mahkawn shabrang kaji kaba, mungdan kata, mungdan shinggan, mungkan shara shagu du nga ai Kachin amyu bawsang ni "awmdawm" a matu akyu hpyi shakut nga sa ga ai. Gasat tim, akyu hpyi nna she sinat kapaw sai. Shawng lam majan pa na hpyendu hpyen la ni, kaduk kata baw pyi nmai sharawt ai aten raitim, Karai Kasang hpe dum nga sa ga ai. Anhte ra marit ai tengman ai awmdawm kaw masha a lata e n nga ai, Karai Kasang a lata kaw she nga ai, ngu ai hpe kam let, Karai Kasang kaw hpyi lahkut nga sa ga ai. Ndai zawn anhte nawku hpung ni Karai Kasang hpang de ni kahtep wa lu sa ga ai gaw, mauhpa n-gun laklai kumla nan rai nga ai.

Ga shadawn, Jinghpaw Wunpawng Hkalup Hpung (KBC) hku nna, KBC a tsap shara hpe "KBC Nsen Vol.9 Issue No.1 laika man 5,6 hta mu lu ai "Statement" e shadan shaleng ya nga ai. Shawng de amyu sha lam n tsun ai hpung magam gun ni mung, dai ni tsun shaga wa sa ga ai. Nawku hpung gaw ya she, teng teng Yesu a lagaw hkang hkan ai hpung (or) myihtoi majing- *prophetic church* tai wa sai. Myihtoi ngu ai gaw, hpawt ni hpra ni hpa byin na, nga tau hkrau shingran jaw ai ni sha n rai, shinggyim wuhpawng kata na n hkru n tara ai lam, roi rip sai chyup ai lam hte shut shai n shaw n shun rai byin ng ai lam ni hpe gwi gwi madi madun, shading sharai ai ni, teng man ai mabyin hpe alun shapraw ai ni rai ma ai. Kachin nawku hpung ni mung, n jaw n ang ai lam hta gwi gwi tsun shaga, tsap lawm ai madang de sa wa nga sa ga ai. Ndai lam ni hpe anhte hkrai majai tsun shawu

shajaw la ai lam nrai, maigan ni e nan anhte hpe dai hku mu mada ma ni ai. New York Time shi laika a Asia dan lit hkam Thomas Fuller a *"Amyu bawsang manghkang a majaw, Myen mung a Tengman ai Dimocresi de du lu na myit tsang hpa rai nga ai -Ethnic Rifts Strain Myanmar as It Moves Toward Democracy* ngu ai laika hta Kachin amyu ni kata nawku hpung hte amyu sha lawt lam matu mahkri jashawn shakut nga ai lam hpe English hku ka nna, mungkan de ndau dat nu ai.

3) Myu Tsaw Myit Su Rawt Wa Ai

Ndai lang mau na zawn laklai nga ai. Yawng a myit hta myu tsaw myit, mung tsaw myit, pu gang sin machyi n-gaw n-wai myit ni su hprang hpring nga sai. Roi rip sai chyup ai hpe n kam hkam ai myit yawng (law malawng) hta n-gun ja wa sai. Tinang wa mi n hprawng hkawm ra tim, hprawng hkawm nga ai kahpu kanau sai daw sai chyen ni a majaw, hkam sha ga ai. N tara ai hku roi rip sha hkrum nga ga ai, lawt ra sai, shakut ra ai, n lu yang n mai sai, ngu ai lam ni hpe yawng hte wa hkam sha nga sa ga ai.

4) KIO/KIA Ni Karai Hpang Kayin Wa Sai

Anhte a Shanglawt Dap/Hpyendap gaw, majan rawt na shaloi, nat jaw poi kaba galaw nna majan rawt ai, poi rung shingra shagu, tsa shadu hkyen lajang nna tsa lu tsa nang, n ru n ra rai, Karai Kasang a matu shara n jaw lu ai ni rai lai wa sai. Raitim, dai ni dai hku n rai sai. KIO/KIA

ni makam masham shagreng wa sai hpe mu ai. Majan pa kaw akyu hpyi ai. Akyu hpyi nna majan rawt ai. Mauhpa Karai e karum ai sakse ni hkai n ma rai nga sai. Karai Kasang lawm ai hpe mung KIO/KIA hpyenla, hpyendu ni hkamsha wa sai. Sakse hkam wa sai. KIO hte Kachin mung shawa gaw langai sha tai nga ai kumla pru sai. Ndai zawn, Karai Kasang hpang de myiman kayin wa ai hte rau, KIO gaw, shawng de na zawn, "ginjaw masing nga ai, hpa hkum dinglun" nga mung shawa hte shanhte a lapran e madin din ai lam ni dai ni n nga sai. Mung shawa hte bawngban nna, mung shawa a nsen madat ai KIO tai wa sai. Democracy lai hte lata sharawt shalun ai wa mi nrai tim, dai ni mung shawa a nsen madat ai KIO tai wa sai. Dai majaw, mung shawa e mung, KIO gaw Kachin ningtung ningba a gawng malai re hku masat wa sai. Lai wa sai Myitkyina bawngban zuphpawng shaloi, Shanglawt Dawnghkawn kumla hte tsap dingren hkap tau la ai Kachin mung masha ni gaw, "lawan lekmat htu mu, gap jahkring mu" ai kumla shapraw ai ni n rai, "KIO/KIA hte Kachin mung shawa gaw langai sha re, hpyi ai n lu dingsa, rau jawm shakut ga" ngu ai kumla shapraw ai ni she rai ma ai. Ndai ni yawng gaw, KIO Karai hpang de kayin wa ai lachyum mahtai ni rai nga ai. Ndai kaw mung marai hkum langai ngai hpe madi shadaw ai hku n rai; KIO hkan ai masa hpe madi shadaw ai lam rai nga ai. Dai majaw, dai masa woi galaw ai masha ni hpe madi shadaw ai lachyum rai nga ai hpe anhte dum chye chyalu rai nga ga ai. Ndai zawn, jaw ang ai ningmu ni hkawn pru wa ai lam mung Karai Kasang

hpang anhte a myit masin yawng hte kayin wa ai majaw rai nga ai.

5) "Nsen Langai Pandung Langai" Tai Wa Sai

Anhte shaning law law tsun shakut ai "myit hkrum ga, myit hkrum ra sai" ngu ai hpe dai ni ta tut mu lu sai. Bawsang langai hte langai, nawku hpung langai hte langai, buga ginra langai hte langai lapran e nga ai shai hkat ai lam ni gaw, anhte a myit hkrum ai sai ninghtan lam hpe ban hkum shadang da ya lu mi ai *n rai*. Hpa majaw nga yang, tsin-yam panglai langai kaw sha jawm marit ka-ak taw nga ai majaw rai nga ai. Anhte a kata e n bung hkat ai maka kumla, lai masa ni nga ai gaw, teng nga ai. Dai zawn langai hkrai a laksan maka kumla ni hpe mung shagrin shangang ra ai. Raitim, dai zawn shai hkat ai lam ni a majaw, anhte a dawhka lam ningpawt n rain ga mali ai hpe dum wa sa ga ai. Shai ai lam ni nga ai majaw n mai pawng ai, ngu chye na ai masa gaw n jaw nga ai. Kaga ni gaw dai hpe chyinghka shatai nna, anhte a lapran sumprat adit bang ya na ginjang galoi mung tam nga ai. Dai ni anhte amyu sha ni law malawng dai lam ni hpe dum hprang wa nna, myit hkrum wa nga sa ga ai. Ndai tsin-yam kata na lawt pru mayu ai gaw, anhte amyu ni yawng a kraw e twi rawng nga ai tsin-yam rai nga ai.

Lahta na lam ni yawng hpe gumhpawn shajup dat ga nga yang, anhte a labau mabyin masa hta hkan nna, anhte amyu sha ni Karai Kasang hpe mu mada ai lam mung rawt jat wa nga ai. Dai ni anhte a ta tut asak hkrumg maka hte makam masham hpe mahkri jashawn

wa nga sa ga ai. Kaning re asak hkrung mabyin masa hta mi raitim, makam masham gaw mahtai (answer/ solusion) hte myit mada lam (hope, power) jaw ya na ahkyak nga ai. Karai Kasang a lam hpe amyu myu myit ai makam masham Sarakaba ni mungkan e law law nga lai wa sai. Nkau mi gaw, Karai Kasang ngu ai gaw, "wholly-Other" mungkan shinggyim masha ni hte hpa n seng ai hku, tsun jahta pyi n mai ai, kaga san rai nga ai wa hku mung mu ma ai. N kau mi gaw, Karai Kasang gaw shinggyim masha ni a asak hkrung ai lam hta shang lawm asak hkrung ai wa hku mu ma ai.

Chyum Laika hta madun da ai lam gaw, Karai Kasang gaw labau hta amu galaw ai Wa; shi lata la ai Israela amyu ni hte rau nga ai Wa; maigan amyu ni a dip up sai chyup sha ai prat kaw nna shalawt la ai Karai, hpang jahtum Hkanan mung hpe shanhte a mungdan lamu ga hku jaw ya ai Karai hku madun da nga ai. Karai Kasang gaw shi tsawra ai amyu, tsi hpe tsawra ai amyu ni hte rau asak hkrung nna, amyu maka gawgap lawm ai Karai re ai hku Chyum Laika hta shaleng da nga ai.

Dai ni anhte amyu sha ni Karai Kasang hpe masum lang hkrum nna, lahkawng lang ngu nag alai wa sa ga ai shaloi, "*Anhte a Awng Padang, Yehowa Karai Kasang*" ngu ai makam ninglaw nsen hpe marawn dat lu sa ga ai. Nde a lachyum gaw, anhte a labau maka, ru yak tsin yam lam hta Karai Kasang rau lawm let, awng padang jaw na hpe myit mada ai makam kri nan rai nga ai. "Awmdawm" a matu ngang kang ai makam dahpran shara jung tawn lu sai lachyum mung rai nga ai. Tengman ai makam mahtai lu sai lachyum shapraw ya nga mi ai rai. Karai Kasang

hpe anhte nni nkri kata kaw nna karum hpyi jahtau ai lachyum mung rai nga ai. Ndai madang de du wa sai majaw, anhte hpe grai ahkyak ai makam chyinghka kaba langai hpaw da ya ma ni ai. Dai gaw, Chyum Laika hpe makam myiset ningnan hte hti hpang lu na chyinghka rai nga ai. Lam mi hku tsun yang, Chyum Laika hpe Kachin myiset hte hti na ginjang hpaw ya mi ai.

Dai rai nna, Daw kaba 3 hta gaw Makam Myiset Ningnan hte Chyum Laika hpe hti ai lam jawm hka ja yu ga!

3
AWMDAWM MYISET HTE CHYUM LAIKA HTI AI LAM

Makam myiset ningnan ngu ai gaw, lahta e tsun lai wa sai anhte amyu ni Karai Kasang hpe masum lang ngu na hkrum kadup nna, lahkawng lang ngu nag alai shai lam kaba lu sa ga ai mabyin masa e, gyin shalat ya ai myiset hpe tsun mayu nngai. Dai myiset ningnan gaw kaga laklai re ai katsing kalang n hkau chyap yu ai ningmu n rai; "Yehowa Karai Kasang, Anhte a awng padang" ngu ai makam kaw ningpawt ai myiset rai nga ai. Lam mi hku shaleng ga nga yang, anhte amyu ni zawn rai nni nkri ru yak shoi chyum hkrum nga ai, roi rip dip up sha hkrum nga ai amyu masha ni a myi hte Chyum Laika hpe hti nna, dai zawn re ai kaw na lawt pru lu na padang hkrun lam hta madi shadaw n-gun jaw ya lu ai makam laknak a rudi hpe Chyum laika kaw tam yu ai lam rai nga ai. Lachyum gaw, dai ni anhte amyu sha ni a padang hkrun lam masing hpe madi shadaw ai Chyum Mungga a mahtai hpe hkrawk yu ai lam rai nga ai.

Dip up sai chyup roi rip sha hkrum nna, awmdawm a matu shakut ai amyu, masha ni hku nna Chyum Laika hpe myiset ningnan hte hti nga ma ai. Dai zawn myiset

ningnan hte hti ai shaloi, Karai Kasang gaw kaning re Wa re lam, hpa baw hpe ra ai Wa re, Shi hpe chye ai masha ni hpe hpa baw galaw shangun mayu ai lam ni hpe grau sung dam li nak ai hku mu lu ma ai. Anhte amyu ni Karai Kasang hte masum lang hkrum ai shaloi, Karai Kasang a lam grau sung dam li nak ai hku chye na mu mada hkam sha wa ai hpa, kaga dip up roi rip sha hkrum ai amyu, masha law law ni mung shanhte a shani shagu na asak hkrung mahkrum madup kata kaw nna Karai Kasang hpe mu hkrum lu na matu, Chyum Laika hpe makam myiset power jat bang hkra di nna hti ai shaloi, Karai Kasang gaw teng man tara malang lam hpe ra ai Wa, mungkan masha ni tinang a awmdawm shadip jahpang hpring hpring hte asak hkrung nga pra na hpe ra sharawng ai Wa re ai lam hpe mu mada wa ma ai. Ndai lam ni hpe madi madun ya ai Chyum Laika na lam *n kau mi* hpe hka ja yu ga.

1) Karai Hkrang Shapraw Na Shinggyim Masha (Ningpawt Ninghpang Laika Dkb 1-2)

Shinggyim masha gaw hpa rai nga a ta? Chyum Laika hta adan aleng ka madun da ai hta, shinggyim masha gaw lawu de na ahkyak ai manu lachyum ni hte gawgap da ai re:

a) Shinggyim masha gaw Karai Kasang a hkrang bung sumla – the image of God/ likeness of God hku hpan da hkrum ai re.

b) Karai Kasang a n-gup na nsa kawut bang da ya hkrum ai re. Asak hkrung lu na nsoi nsa hpe Karai nan kawut bang da ya ai re.
c) Karai Kasang gaw, Shi hpan hpajang da ai mungkan ga, nga yawng nga pra, ninggawn tawa yawng hpe shi a malai, yu reng up hkang na matu, shinggyim masha hpe lit jaw sai.
d) Karai Kasang gaw, yubak mara n rawng ai hku shinggyim masha hpe hpan da sai.

Lahta na lam kaba mali a gumhpawn ai lachyum gaw, "shinggyim masha gaw Karai daw re, Karai a wenyi rawng ai shara re, Karai a malai mungkan hpe up na lit jaw da hkrum ai wa re" ngu ai lachyum rai nga ai. Ndai lam ni gaw arawng aya n re sha, gun hpai na lit, Karai Kasang shinggyim masha hpe hpan da ai a lit hpe hkrang shapraw na matu re. Dai lit ni hta, (a) shinggyim masha gaw Karai a hkrang bung, Karai daw, Karai nsa sa ai wa, Karai a gawng malai rai nga ai hte maren, shinggyim masha nga ai shara shagu, Karai Kasang nga ai lam hpe hkrang shapraw dan na ra ai lit; (b) mungkan ga gaw shinggyim masha a lata e rai nga ai majaw, shinggyim masha kaja jang mungkan ga ngwi pyaw na, shinggyim masha n kaja jang mungkan n dai n ngwi n pyaw byin na, ndai lam hpe dum let Karai jaw ai lit hpe kangka ai hte gun hpai na lit; bai, (c) Karai Kasang gaw shinggyim masha hpe mara n rawng ai hku – innocent hpan da ai rai nna, shinggyim masha gaw dai yubak mara n rawng ai ai manu – the value of innocence hpe makawp maga na lit kaba ni lawm nga ai. Dai yubak mara n rawng ai manu –

the value of innocence ngu ai gaw, ngwi pyaw simsa, rap ra tara malang nna, lachyen lahka, rusai lata ai lam, ga li ga law, gasat gala du daw sai hkaw lam n nga ai mabyin masa hpe tsun ai rai nga ai. Chyum Laika hta, Adam yan Eva gaw Edin Sun e yubak mara garai n-galaw ai aten ni hta, grai ngwi pyaw simsa lu ma ai hta n-ga, Karai Kasang mung shan hpe shana de bungli katsi bung wa ten shagu sa jahkrum hkrum rai nga ai lam ka da nga ai. Ndai gaw, yubak mara n rawng ai majaw Karai myit dik ai lachyum, yubak mara n rawng ai majaw Karai hte aten shagu hkrum zup lu ai lachyum rai nga ai.

Chyum Laika hpe bai hti yu ai shaloi, Adam yan Eva gaw Karai a ga lale nna, yubak galaw ai shani kaw nna, ngwi pyaw simsa lam mung, Karai hte tut nawng hkrum zup lu ai ahkaw ahkang hpe mung, yubak mara n rawng ai manu – the value of innocence hpe mung tat sum kau masai. Karai Kasang hte shan a lapran e madin kaba din mat nna, de a hpang na lam ni gaw gasat gala lam, ga li ga law lam, du daw sai hkaw lam hte kaga ruyak manghkang lam ni hte hpring wa sai.

Ndai zwn byin ai lam gaw yubak mara a majaw, shinggyim masha gaw Karai a hkrang bung manu – the value of being God's image hpe jahten kau ai lachyum rai nga ai. Dai majaw, yubak mara a mayam tai mat ra ai. Yubak gaw Karai Kasang hte n htan shai ai lam ni hkrai rai nga ai. Yubak ngu ai shaloi "shut ai" "n-galaw ging ai lam," "n byin ging ai lam ni" ni hpe tsun nga ai. Dai zawn re lam ni shinggyim masha kaw na tsan mat wa na matu, yubak a majaw htenza mat ai Karai hkrang bung manu hpe bai gawgap la ra ai. Mungkan shinggyim

masha ni gaw dai Karai a hkrang bung manu hte hkrak asak bai hkrung jang, ndai mungkan e majan ngu ai nga na n re, ruk rak manghkang ngu ai mung nga sa na n rai nga ai. Mungkan shinggyim masha ni gaw Karai a hkrang sumla ngu ai hpunda de galoi n du hkraw ai majaw, mungkan n dai hta, roi rip dip up sha ai, sai chyup sha ai, n rap n ra lam, n hkru n shawp lam, gasat gala lam, nat sat hkat ai lam ni hpring nga ai lam rai nga ai.

2) Amyu Bawsang Rudi Maka law law rai Nga na hpe Karai Kasang Shi nan Ra sharawng nga ai (Ningpawt Ninghpang Laika (NN) Dkb 10, 11: 1-11; 12:1-3)

Dai ni Hkristan masha law law wa tsun chye ma ai gaw, Hkristu Yesu hpe hkap la kam sham jang, amyu ngu ai mung n ra sai, htunghking ngu ai mung n nga ai nga, tsun chye ma ai. Dai hku gaw n rai nga ai. Shawng de kalang tsun sai hte maren, mungkan e Hkristan amyu ni ngu ai n nga ai. Amyu bawsang rudi maka hta tsap let Hkristan tai ai lachyum she rai nga ai. Karai Kasang shi nan amyu bawsang law law hku nga pra na hpe ra sharawng ai wa re lam Chyum Laika hta mu lu nga ai.

a) Karai Kasang gaw, Shinggyim masha hpe hpan da ai shaloi, "shinggyim masha – human being" ngu ai madang kaw sha jahkring tawn dai n re sha, "amyu bawsang" ngu ai madang de du hkra hpan hpajang da sai. Dai majaw, masha tai jang ram sai,

amyu bawsang ngu ai n tai shakut ra ai, nga jang, Chyum Laika a ningmu hte n htan shai nga ai. (Raitim, amyu bawsang law law rai nga ai gaw, ga law hka, gasat gala hkat na matu nrai!)

b) Amyu bawsang hku nga na lam hpe Ningpawt Ninghpang Dkb 10 hta, Noah a kasha Yahpet, Ham hte Shem ni a matu mara, aru arat ni gaw lakung lama kaga ga, shaga ai ga kaga ga, amyu bawsang kaga ga, mungdan lamu ga kaga ga rai nga pra shajang ma ai lam ka shaleng da nga ai.

c) Ningpawt Ninghpang Laika (NN) Dkb 11:1-11 lapran hta, shinggyim masha ni gaw amyu langai, shaga ai ga langai, htunghking langai hku sha nga mayu nna, Karai Kasang yaw shada lam hte nhtan shai ai hku Karai hte shingjawng hkat na lamu dep wahpang shachyaw ma ai shaloi, Karai Kasang gaw shanhte hpe shabra kau nna, langai hte langai shaga ai ga ni jashai kau ya mu ai lam ka da ai.

d) NN Dkb 12: 1-3 hta, Karai Kasang gaw wam dam masha, gaw htawt gaw rawt rai hkawm nga ai Abraham hpe shaga nna amyu langai shatai na matu shaga la nu ai. Dai zawn amyu shatai ai lam hta, shi a amyu matu aru arat ni hpe shalaw jahtam ya na hte mungdan lamu ga jaw na du hkra ga shaka jaw nu ai.

e) Chyum Laika buk ting gaw, Yuda amyu shing nrai, Israela amyu a labau rai nga ai. Shanhte hpe Karai Kasang gara hku woi lakawn la ai, lam woi shalawt la ai ngu ai lam ni hpe ka da ai laika rai nga ai.

Dai rai nna, mungkan ga e tinang a laksan amyu sha rudi maka hte dan dawng ai hku ngang grin nga pra na gaw Karai Kasang shi nan lajang da ai lam rai nga ai. "Hkristu hta e Yuda wa ngu na mi n nga, Heleni wa ngu na mi n nga, mayam nnga, shanglawt n nga, lasha, numsha n nga" (Galati 3:28) ngu ai shaloi, amyu rusai, num la ngu ai n nga mat ai lachyum n rai, n bung hkat nga ai ni langai hte langai gaw Hkristu Yesu hta myit shabawn let myit hkrum nang rum nna, ngwi pyaw simsa ai shinggyim wuhpawng gawgap na hpe tsun ai she rai nga ai. Yuda nnga, Heleni n nga, ngu ai majaw, amyu ngu ai n ra mat sai lachyum n rai nga ai. Amyu ngu ai tinang a laksan maka hpe ladu lai manat shaja nna kadai hte mung n mai pawng ai madang, tinang a lam sha myit nna, kaga amyu ni hpe yu kaji, roi rip mayu ai myit ni n rawng ai sha, langai hte langai a amyu sha maka hta tsap let, myit hkrum mang rum na lam hpe tsun ai lam rai nga ai.

3) Gram Sharai Gawgap Ai Karai Kasang
   (Jawjau Laika Dkb 25)

Karai Kasang gaw Israela amyu masha ni hpe shi a Chyoi pra ai amyu shatai ai, ngu ai gaw tengman rap ra lam hte tara malang ai lam hpe hkrang shapraw na matu lit jaw ai lachyum rai nga ai. Lam mi tsun yang, Karai a hkrang bung ngu ai shingnip shingna hpe bai gawgap shangun mayu ai lam rai nga ai.

Dai majaw, shaning manga shi ning hpring shagu, Israela shinggyim wuhpawng hpe gashin jasan na matu

matsun da nga ai. Dai gaw "Jubilee Shaning" nan rai nga ai. Dai Jubilee shaning du shagu, tinang a nta e nga ai mayam ni hpe shanglawt jaw na lam, zing mahkyu da ai lamu ga ni hpe moi na madu majing hpe bai shabai ya ai lam, hkoi hka ni hpe shaprai kau na, sun hkauna lamu ga hpe n-gat n hkai ai sha tawn da ai lam ni galaw na matu Karai Kasang Israela amyu hpe matsun da nga ai.

Dai rai nna ndai Jubilee shaning gaw "raw dat ai shaning – the year of liberation" rai nga ai. Israela wuhpawng kata na n hkru n tara ai, masha manu shaw kau hkrum ai, nshaw nshun, n rap n ra re ai lam ni hpe shaning manga shi ning hpring shagu kashin jasan kau nna, shinggyim wuhpawng ningnan bai gawgap na matsun ai lam rai nga ai. Dai rai nna, jubilee shaning a lachyum madung ni gaw bai gawgap ai – restoration, ningnan bai gram ai – renewal, shalawt dat ai – liberation, tara malang ai – justice ni rai nga ai.

Dai majaw, awmdawm myiset hte Chyum Laika hpe ya na zawn hti ai shaloi, ndai Jawjau 25 na Jubilee shaning gaw Luka 4: 18-19 hta tsun ai Yesu a sasana ading tawk matut lachyum matut nga ai. Yesu a sasana majing gaw matsan mayan ni hpe kabu gara shi ga hkaw tsun na matu, bawng dung ai ni hpe shalawt dat na matu, myi kyaw ai ni hpe myi bai mu shangun na matu, zingri zingrat hkrum ai ni hpe dat dat shangun na matu hte dai Madu a sharawng awng ai shaning hkaw tsun na matu… rai nga ai. Ndai madu a sharawng awng ai shaning ngu ai gaw ningnan jasan jaseng nna teng man, rap ra tara malang ai Jubilee shaning nan rai nga ai.

Ndai jubilee shaning mung Chyum Laika na Karai Kasang gaw, awmdawm shadip jahpang lam a Karai Wa re hpe madun ai sakse langai mi rai nga ai.

4) Shalawt Dat Ai Wa Yehowa Karai Kasang
   (Prumat wa ai Laika Dkb 1-10; Pru mat ai Laika buk ting hpe hti yu mai ai)

Yaku a aru arat Israela amyu ni gaw Karai Kasang a man e myi man pa ai Yawshep a majaw, Egutu mung de du mat wa ma ai. Yawshep asak naw hkrung nga ai aten hta, shanhte grai nga pyaw ma ai. Raitim, Yawshep si mat ai hpang, Egutu mung e kaga Yawshep hpe n chye dat ai hkawhkam ningnan bai hkaw dung wa ai shaloi, Israela amyu ni zingri zingrat ai lam kaba hkrum sha ma sai (NN Dkb 15: 13-14 hku nga yang, Israela ni Egutu e mayam yam hkrum na matu Karai Kasang shi nan masing jahkrat da sai lam nga ai).

Karai Kasang Abraham hpe shaga ai shaloi ga shaka da ai hte maren, Israela amyu masha ni lani hte lani "law htam mayat maya wa ai lam" a majaw mung masa hpyen masa myi sam ai Hpara-u gaw, Israela masha ni hpe baw n lu sharawt hkra zingri zingrat na lam tam wa sai. Shing rai, Hpara-u gaw Israela amyu hpe lam kaba masum hku dip zingri ai lam galaw sai: Mayam Yam ai (Pru 1:11); Mayat maya lam pat ai (Pru 1:15ff), bai, Yehowa hpe Nawku na ahkang n jaw ai (Prumat 5:ff).

a. Mayam yam shatai ai lam (Enslavement) gaw shinggyim sari sadang hte manu shaw kau ya ai

lam – dehumanization nan rai nga ai. Shangai ai shani nan lawm nang wa ai shinggyim masha langai mi a ahkang aya hpe zing la kau ya ai; tinang a myit ra n re ai sha, kaga masha wa e gyit hkang let hkang ai hku, shagyip shagyeng ai hku asak hkrung ra ai lachyum rai nga ai. Mayam ngu ai gaw hpa tsun na ahkang n nga ai. Shangun ai bungli hpe tup hkrak galaw ra ai. Dusat hte maren shangun sha hkrum ai. Egutu hkawhkam ni gaw shanhte a pyramid shachyaw ai hta, Israela amyu hpe mayam hku jai lang ma ai. Nhtum nni zingri zingrat ma ai. Atsawm n-galaw jang, si si htan htan kayet ai.

b. Mayat maya lam pat ai (population control). La kasha shaprat na ahkang n jaw ai. Amyu langai mi hpe masha jahpan pat kau ai ladat hta, la kasha ni hpe sat kau ya ai, shangai na ahkang n jaw ai lam gaw hkrit hpa laknak kaba rai nga ai. Yuda masha ni hpe mung, la kasha shangai jang kashun la nna sat kau ya ai; madu jan madu wa rau nga na ahkang n jaw di, masha jahpan law jat lam pat kau ya ai. Hpa majaw nga yang, masha law ai gaw n-gun rai nga ai hpe Hpara-u hkawhkam wa dum da nga nu ai. Dai zawn re lapran e Mawshe wa shangai nna, sat kau na hkrit hpa na lawt let hkawhkam shadang sha hku kaba wa na ginjang pru wa sai.

c. Bai, Karai Kasang hpe nawku na ahkang n jaw ai ngu ai gaw, nawku htung hpe dip ai lam, masat masat n-galaw ya ai lam nan rai nga ai. Nawku

htung shanglawt n jaw ai lachyum rai nga ai. Israela amyu hpe kaga hpara ni hpe nmai nawku ai lam Karai Kasang, Yehowa matsun da ngut chyalu rai nga ai. Dai hta sha n-ga, Yuda masha ni ni hte Yehowa Karai gaw kanu kawa yan kashu kasha hte bung nga ai. Dai majaw, Yuda masha ni Yehowa hpe nawku dawjau na ahkang n lu ai gaw, chyu chyu ai ma chyangai hpe kanu hte jahka kau ai hte bung nga ai. Karai Kasang hte Israel masha ni gaw aten shagu matut mahkai nga ra ai; raitim dai zawn n lu matut mahkai jang, chyu n lu chyu ai ma ngai hte bung nga ai. Chyu chyu ma chyangai hpe chyu n lu chyu hkra galaw ai mung sat ai lai amyu mi rai nga ai. Lu sha n jaw sha ai sha, kawsi shakyet tawn ai lachyum pru nga ai. Awmdawm myiset hte yu ai shaloi dai hku mu lu nga ai.

Lahta na zawn, dip kamyet hkrum ai Israela a yawn madai, hkrap ngu hkrap ngoi nsen hpe Karai Kasang na ai majaw, Mawshe hpe shangun dat sai: *"Egutu mung e nye amyu hkrum ai rutsang lam hpe ngai azin ayang mu se ai rai nna, shanhte a hpareng ni a majaw hkrap sharung ai nsen hpe ngai na ya ma se ai: shanhte hkrum ai nni nkri hpe ngai chye nga nngai…..Ya, yu u, Israela a kashu kasha ni a hkrap sharung ai nsen gaw ngai kaw du ra ai; Egutu masha ni shanhte hpe zingri zingrat ai mayam amu hpe mung ngai mu se ai……Dai majaw, ya sa wa su, nye amyu Israela a kashu kasha ni hpe Egutu mung na sa shapraw la lu na, ngai nang hpe Hpara-u hpang de shangun dat de ga…."*

Karai Kasang gaw shi a amyu hpe shalawt dat na matu, Mawshe a myit kraw kata Chyoi Pra ai Wenyi shung ya ai hte myu tsaw myit jasu ya wu ai. Egutu hkawhkam hkaw e hkawhkam shadang sha aya lu da ninglen, dai hpe kabai kau nna shi a amyu masha ni mayam yam nga ai mayam dabang de sa nna shi hpu nau ni a tsin-yam hpe sa yu wu ai. Shawng shani sa yu ai shaloi, Israela masha langai hpe n htum n ni du kayet nga ai Egutu masha hpe nau yu pawt nna, sat kau nu ai. Hpang shani bai sa wa ai shaloi, Yuda masha lahkawng shada da ga law hkat nga ai majaw, nan tinang amyu shada dai hku hkum ga law hkat sa, ngu sa tsun ai shaloi, dai Yuda la yan Mawshe hpe n chye na ai sha, n htang pawt dat mu ai. Dai majaw, hpang jahtum Mawshe Hpara-u hkaw na pru mat ra sai. Ndai kaw dan leng ai mahtai langai mi nga ai, dai gaw, Mawshe shi hkrai shakut ai daw hta, n-awng dang ai sha, hpang e Karai Kasang nan shi hpe jai lang ai shaloi she Mawshe gaw atsam rawng ai ningbaw tai let, shi a hpu nau ni hpe Egutu na woi shapraw lu nu ai. Padang hkrun lam shagu gaw Karai Kasang lawm yang chyu sha awng padang lu na lam sakse rai nga ai. Karai lawm na matu Karai ra ai hku sa wa ra ai.

Myu Tsaw Shadang Mawshe: Mawshe gaw, Yuda amyu rai nga tim, Hpara-u hkawhkam shayi sha e, hta bau la nna hkawhkam shadang sha langai tai let, hkawhkam hkaw kata e nga kaba wa sai. Egutu hkawhkam shadang sha ni chye ra ai baw hpaji, hpyen majan zai ladat hte myit mang sumru ai lam ni yawng hpe Mawshe sharin la

ang sai. Mawshe gaw, hkawhkam hkaw kata e, ra n rawng hkra, nga pyaw lu wu ai. Raitim, shi a kata na sai gaw, n hkraw nga lu ai. Shi a kata na sai mahtang Yuda sai rai nga lu ai majaw, shi a amyu ni n htum n ni zingri zingrat, mayam yam sha hkrum nga ai ten, shi hkawhkam hkaw kata e, sha n mu, yup n pyaw, rai nga lu ai. Shi amyu masha ni hkam sha nga ait sin-yam lam hpe shi nan mu mada hkam sha lawm let, shalawt dat mayu da wu ai. Raitim, laklai ai lam gaw, Mawshe shi a myit ai hku hte sha shakut ai hpe awng dang lu na ahkang Karai Kasang n jaw ai. Raitim, Mawshe a kata na sai hte marawn malan pru wa ai myu tsaw myit hpe Karai Kasang sharawng awng ya lu ai. Dai rai nna, hpang jahtum Karai Kasang Mawshe hpe Israela amyu hpe woi shalawt ai myu tsaw ningbaw hku jai lang sai.

Myu Tsaw Myit A Hkahtung Numsha Masum

Shani shana Yuda nta hkan jep sagawn tam bram nna shangai wa ai Yuda shadang sha ni hpe hkan rim, sat htau kau nga ai hkrit tsang ra dik aten e, dai hkan sat hkawm ai hpyen la ni n mu n chye hkra ma chyangai Mawshe hpe shata masum ting lagu makoi da lu ai Mawshe a chyinghkai kanu hte kana Mirriam yan a share shagan ai, nden ja ai myu tsaw myit atsam gaw mauhpa rai nga ai. Nila hkin-gau na mai-aw byap e waw nga ai sumpu hpe mu hta ai Hpara-u a shayi hpang de kagat sa nna, ma chyu shachyu ya na masha tam ya ra na kun? tsun hpyi gwi ai Mawshe kana mahkawn ma Mirriam mung magrau grang la nga ai. Shing rai Mirriam gaw

Mawshe hpe shi a Chyinghkai kanu majing a lahpyen de du hkra lajang dat lu sai. chyu lu chyu na lam lajang lu sai. Shingrai Mawshe gaw, asak ram kaba wa ai ten du hkra, shi chyinghkai kanu majing a lata e nga wa sai. Mawshe kadai re lam, shi a amyu masha ni hkrum sha nga ai nni nkri lam ni hpe Mawshe a chyinghkai kanu mung, shi a kana Mirriam mung tsun hkai dan ang sai. Bai, shi hpe hta bau la ai Hpara-u a shayi sha mung, Mawshe hpe sumpu kata kaw mu ai shaloi jang, Yuda la sha re lam chye da chyalu rai nga lu ai (Dkb 2, dkj 6). Shi a kawa Hpara-u hpe tsun dan nna sat kau shangun yang mai nga ai. Raitim, Hpara-u shayi sha gaw, dai zawn galaw na malai, dai ma chyangai hpe *matsan dum* wu ai. Dai majaw Hpara-u shayi sha mung Mawshe hpe hpang e Yuda amyu ni a lam, shi a lam ni hpe teng man ai hku hkai dan ang sai. Hpara-u shayi sha gaw shi a kawa Hpara-u hkawhkam a n hkru n kaja ai bungli hpe n karum ya ai sha, Yuda masha ni a Karai maga tsap lawm mat ai mahtai pru nga ai. Ndai hku nna, Mawshe hpe myutsaw myit dawk bang ya ai numsha masum hta Hpara-u shayi sha mung lawm ang sai.

Israel Amyu Ni a Mayam Myit Jasat

Israela amyu gaw kaga maigan amyu rai nga ai Egutu hkawhkam ni a n-pu e nhtum nni mayam kandang hpai let, dip zingri hkrum ai prat kaw nna lawt nhtawm, Karai Kasang ga sadi tawn da ai lamu ga hpe madu la na hkrun lam hkawm ai ten shaning 40 ning na mat ai (Prumat 16:35). Dai zawn nam mali kata e shaning mali shi ning hkawm sa ai hkrun lam hta, yak hkak jamjau hte kawsi hpang gara lam ni hkrum wa ai shaloi, Mawshe hpe pawt

let aput angun ma ai. Israela masha ni gaw Mawshe hpe pawt shagu Egutu mung mayam prat hpe bai marit ma ai. Israela masha ni gaw Mawshe hpe, "Egutu mung e shan di a makau e anhte dung nna hkru hkru kat kat muk sha lu nga yang, Yehowa a lata hte si mat yang grau mai ai; ndai shawa hpung ting hpe kawsi ai hte sat kau na, nga nna ndai nam mali de nan anhte hpe woi wa myit hka" (Prumat 16:3) nga nna Mawshe yan Arun hpe tsun sai. Bai, "Anhte hte anhte a kashu kasha ni hpe mung, anhte a yam nga ni hpe mung hpang kara ai hte sat kau na rai yang gaw, hpa majaw Egutu mung na anhte hpe woi wa nta?" (Prumat 17:3) ngu Mawshe hpe tsun aput da mu ai. Mayam kandang nna lawt pru wa ai hpang mung, mayam prat hpe bai marit ai lachyum ni rai nga ai majaw, mayam myit jasat hku mu mada mai nga ai. Hkum hkrang shanglawt lu wa nga sai raitim, myit masin shanglawt n lu shi ai Israela masha ni naw nga nga ai lachyum rai nga ai.

5) Yesu Hkristu a Sasana Madung

Yesu Hkristu a sasana hpe mu mada lu na matu, dai aten na mung masa, sut masa, shinggyim nga pra masa hte nawku htung masa ni hpe shawng chye da ra nga ma li ai.

Yesu du sa wa na aten na shinggyim wuhpawng hta, mung masha law malawng hpe li ai kandang jahpai ai lam lahkawng nga ai. Langai gaw Roma Asuya rain ga ai. Yesu a aten na Yuda masha ni gaw mung masa hku Roma asuya e up sha hkrum ai aten rai nga ai. Dai kaw,

Yuda masha n kau mi hpe Roma asuya e mung up ahkang aya jaw da ma ai; ga shadawn, Yuda hkawhkam Herod (Luka 23: 6-12). Lahkawng ngu nag aw, Yuda nawku htung rai nga ai. Dinglai ai Yuda htung shadik masha n kau mi a majaw Yuda nawku htung nan, mung masha law law a matu n dang n la rai hpai ra ai li ai kandang byin nga ai aten rai ma lu ai. Mung masa mying hte mung, nawku htung mying dut nna sut gan lu su ai ni nga ma ai. Raitim, n dai zawn re ai lam hku sut gan lu su ai masha ni gaw lachyup mi sha re ai ahkaw ahkang magra da ai ni sha rai nna, ngam ai shawa malawng maga gaw matsan panglai e marit nga ma ai. Ahkun hkanse hta ai lam hta, Roma asuya e hta ai ahkun – Roma tax hte Nawku Htingnu ahkun – Temple tax ngu hpan lahkawng hta ma ai (Mahte 22: 15-22; Marku 12:13-17; Luka 20:20-26). Roma Asuya ahkun hpe Roma asuya a san da ai masha ni e hta lahkawn ma ai. Zake zawn re kanghta ai masha ngu ai ni gaw, dai Roma asuya e san da nna Asuya a matu ahkun hta ai kaw tinang a matu mung shalawm mahkawng la re ai ni rai nga ma ai (Luka 19). Ndai zawn re masha ni hpe mung shawa ni e grai n ju ma ai. Hpa majaw nga yang shanhte galaw ai lam ni hta hkrup mara n jaw n ang ai hku ahkun hta lahkawn sha ma ai hta n-ga, shanhte gaw Yuda masha rai nga ninglen, Roma asuya a bungli galaw nna tinang amyu a ntsa sai chyup ai ni rai ma ai.

Dai hta sha n-ga, nawku htung e mung, mung shawa ni hpe zingri nga ma ai. Nawku htung ahkaw ahkang jum ai Saduke ni gaw Nawku Htingnu ahkun hpe madung lit la hta lahkawn ai ni rai ma ai. Nawku htingnu e lang ai

gumhpraw mung laksan nga ai. Roma asuya a gumhpraw hpe nawku htingnu e hkungga nawng ai shaloi n mai lang ai. Nawku htingnu de hkungga nawng na matu sa ai mung shawa ni gaw Roma gumhpraw hpe nawku htingnu n daw e nawku htingnu gumhpraw hte galai ra ai. Dai hpang dai gumhpraw hte hkinjawng ni e matsun ai dusat, hkrudu shing rai u ra ni hpe mari la nna wan nat hkungga nawng jau ra ai. Gumhpraw galai sha ai ni gaw nawku htingnu n daw e shang gumhpraw tam nga ma ai. Matsan masha ni a matu grai li ai kandang tai wa sai. Yesu gaw n dai zawn nawku htung mying hte matsan masha ni hpe li ai lit jahpai ai n hkru n hkra lam ni hpe n dang sharang ai majaw gumhpraw byan sha ai ni hpe masin pawt let shanhte a saboi ni kanawng kadawng kau ya ai lam rai nga ai (Luka 19:45-48; Mahte 21:12-17; Marku 11:15-19, Yawhan 2:13-22). Ndai zawn Yesu galaw ai lam gaw tara malang lam rain ga ai Karai Kasang a sari sadang hpe makawp maga ai lachyum rai nga ai. Ning re ai lam ni a majaw mung nawku htung salang ni Yesu hpe n lu lu hkra rim la ai rain a nhten! Ya tsun lai wa ai lam ni gaw nawku htung gaw lawt lu ai namchyim jaw na malai, li ai kandang shatai ai lam hpe shaleng ai lam rai nga ai.

Lahta na zawn n shaw n shun, htenza nga ai shinggyim wuhpawng de Yesu du sa nna shi a shalawt dat ai sasana, shing nrai, awmdawm jaw ai sasana hpe galaw sai re. Lahta na zawn re ai mabyin hta, Yesu Hkristu gaw Karai Kasang a mungdan gawgap ai sasana hpe galaw sai re. Dai sasana a lam matut yu ga!

a. Yesu a Sasana hpe Numshawn Shaw Ya ai Hkalup Sara Yawhan a Mungga (Luka A Laika 3:4-6; 10-14)

Hkalup Sara Yawhan gaw Yesu a matu hkyen lajang na lam shawa masha ni hpe hkaw tsun shadum ya nu ai. Yawhan a mungga numhpaw hta nan "lam masun ni hpe *shading* mu – make his paths straights" nga ai ga kaba hte marawn hpang nu ai. Lam masun ni hpe kaning rai shading na? Hkalup Sara Yawhan a mungga hta, dai aten na shinggyim wuhpawng a maka hpe shapraw shadan ya ai *ga kaba ni* lawm nga lu ai. Yawhan a Mungga gaw n dai rain ga ai: "*Dai madu a lam lajang mu, Shi a lam masun ni hpe shading mu: Hkaraw hkamwam shagu kaput lu na rain ga ai, Bum hte kawng shagu hpe daw kau lu na rain ga ai; Magaw ai lam nihpe shading lu na rain ga ai, Machyawk marawk re ai lam ni hpe shara lu na rain ga ai, shaloi ahkrang ashan yawng gaw, Karai Kasang a hkye hkrang la ai lam mu lu na ma ra ai….*" (Luka 3:4-6). Ndai kaw rawng ai ga kaba ni a lachyum hpe dai aten na mabyin masa hta bang nhtawm htai shapraw yu ai shaloi, lawu na zawn mu lu nga ai:

Hkaraw hkamwam (valley): shinggyim wuhpawng kata makoi magap nga ai mahkam ni, shada gyam hkat, maw lanyet shakri hkat ai masa lam ni hpe madi madun nga ai. Yesu a mungdan hta dai zawn shada gyam hkat, maw lanyet shachyai hkat, dingbai dingna jaw hkat ai lam ni n nga na lam Yawhan shadum nga ai.

Bum hte kawng (mountain and hill): bum gaw tsaw nna, kawng gaw bum daram n tsaw nga ai. Dai majaw bum hte kawng ni ngu ai gaw, shinggyim wuhpawng kata na

n rap n ra lam, nshaw nshun byin nga ai lam, lu su matsan, madang n bung hkat ai lam, shinggyim manu hpe arawng aya, ja gumhpraw madang hte dawdan ginhka ai lam, amyu rusai lachyen lahka lam ni hpe madi madun ai lachyum pru nga ai. Yesu gawde na Karai Kasang a mungdan hta, dai zawn re ai bum hte kawng masa hpe "daw shara" kau nna, rap ra masa gawgap na lam shaleng ya ai.

Magaw ai lam (Crooked): shinggyim wuhpawng kata na n teng n man lam, masu magaw lam, mawp lu map sha lam, kaga wa a n chye n chyang lam hpe dang sha na ahkaw ahkang hku magra jum la ai lam, n-gup hte tsun ai amyu mi ta tut galaw ai amyu ni rai tsin-yam jaw hkat ai lam ni hpe madi madun nga ai. Dai zawn re ai lam ni hpe Yesu gawde na Mungdan hta *shading* lu na lam Yawhan tsun nga ai.

Machyawk marawk re ai lam ni(rough way): Ga li ga law, gasat gala, n hkrum n ra, ruk rak hkat, simsa ai lam n nga ai masa, hkrit tsang maja let asak hkrung nga ra ai masa lam hpe madi tsun ai lachyum pru nga ai. Yesu gaw de na Karai Kasang a mungdan gaw dai zawn n ru n ra, kasu kabrawng lam n lawm ai hpe madi tsun nga ai.

Yawhan a mungga madat ai ni kaw na, nang tsun ai hku nga yang, "Anhte kaning rai hkyen lajang na rai ta?" ngu ga san hpe hpung masum nga ma ai (Luka 3:10-14). Shawng nnan san ai gaw "shawa masha" ni rai ma ai. Yawhan gaw "palawng lahkawng lu ai wa gaw n lu ai wa hpe garan jaw u ga, shat lu sha lu ai wa mung dai hte maren jaw u ga," ngu htan mu ai. Yawhan htan ai ga hta lahta na ga kaba ni hte matut ai masa hku htai ya ai hta,

sut masa n rap n ra ai masa, lu su matsan lapran mala hka nga ai masa (economic injustice) hpe madi madun nga ai. Palawng lahkawng lu ai wa nga ninglen langai pyi n lu ai wa naw nga ai, shat lu sha lu sha ai ni nga ninglen n lu sha ai wa naw nga ai. Ndai gaw lu su nga mai lam, sut gan tam mahkawng lam hta rap ra ai lam n nga ai masa, lu ai wa gaw lu, n lu ai wa gaw grau matsan sawng re ai masa hpe dan leng shangun nga ai. Dai majaw, palawng lahkawng lu ai wa langai mung n lu ai wa hpe langai jaw dat ai hte n lu ai wa n nga sa jang, palawng n hpun ai kadai n nga sana rai nga ai.

Ga san san ai lahkawng ngu na hpung gaw, kang hta ai ni rai ma ai. Ndai kanghta ai masha ni gaw, Roma asuya hpe gumhpraw tam jaw ai ni, shanhte a shabrai sha nna, tinang a matu mung tam shalawm hta la chye ai ni rai ma ai. Kanghta agyi Zake wa sut gan lu su ai ai hpe hpa mau shara n nga ai (Luka 19:1-10). Yawhan shanhte a ga san hpe "nanhte hta la na shadang tawn ai hta jan nna hkum adip hta la mu" ngu Yawhan bai htan ya mu ai. Ahkun hta sha ai ni gaw masha hpe yu nna hta chye ai kyang gaw moi prat e mung nga ai sha rai nga ai. Baw lagaw dingdung dingda yu azi jahkrit sharim nna lap latsa hta la na kaw hkying mi hta sha kau re ai baw lailen ni nga ai majaw, Yawhan dai hku bai htai ya ai lam rai nga ai.

Masum ngu na ga san ai hpung gaw, hpyen la ni rai ma ai. Dai hpyen la ni hpe Yawhan gaw, "kadai hpe mung adip arip hkum rai, jahkrit shama hkum rai myit" ngu htan ya sai. Sinat hpai da nna mung masha ni hpe kam ai hku jahkrit shama, adip arip galaw ai lam hpe

matut nna n-galaw na matu Yawhan tsun ai lam rai nga ai.

Ya ndai, Yawhan hkaw tsun ai mungga hte shawa masha ni hte ga san ga htai galaw ai lam ni yawng e madi madun ai lachyum kaba gaw, *myit masin galai na lam – change of heart* rai nga ai. Lu ai wa n lu ai wa hpe jaw na ngu ai gaw loi ai zawn rai nga tim, gumhpraw manu atsawm sawk chye ai masha law law a matu galaw na yak na re. Dai majaw, lu su ai shabrang wa, Yesu e "nang lu malu dut kau nna matsan mayan ni hpe karan jaw u" ngu ai shaloi, nachying myit yawn ai, hpa majaw nga yang shi gaw grail u su ai wa ran ga ai (Luka 18:18-27). Dai zawn re ai hpe mu nna, Yesu gaw, "Sut su ai wa Karai Kasang a mungdan de shang loi ai hta, gawla-u gaw samyit na hku gale na grau loi nga ai" ngu tsun nu ai. Ndai kaw Yesu gaw sut gan lu su ai lam hpe shading tsun ai n rai; dai zawn lu su ai ni a myit masin kata na lawhpa myit marin ai lam hpe tsun nga ai. Palawng lu ai wa n lu ai wa hpe gam jaw lu ai gaw myit masin galai ai lam rai nga ai. Dai hte maren, tinang a matu gumhpraw grai mai tam la ai kangka bungli kaw hta shangun ai hku sha hkrak hkrak hta nna tinang a matu hpa n shalawm la na ngu ai mung n loi na rai nga ai. Raitim, Yesu du nna gawde na mungdan gaw, dai zawn re ai myit masin ni hpe galai kau nna Karai Kasang ra sharawng ai hku asak hkrung na mahtang ahkyak madung rai nga ai.

Dai ni anhte a mungdan hpe democrasi hkrang hku gawgap nga ai aten hta, dum nta, lam, mahkrai hte kaga shinggan de nna mu lu ai lam ni hpe galai jashai gawgap la lu tim, anhte mung masha a myit masin hpe democrasi

lai hte bung pre hka gram sharai ai lam hpe aten na na galaw ra na lam mu lu ai. Asuya hkrang galai tim, kata na myit masin ni lama n lu n-galai ai rai yang, shawng na hte maren sha rai na rai nga ai.

b. Yesu A Ta Tut Sasana

Hkalup Sara Yawhan numshawn shaw da sai hte maren, Yesu Hkristu du saw a ai gaw Karai Kasang a mungdan gawgap na matu re lam ndau dat nu ai (Marku 1:14-15). Dinghta ga e Karai Kasang a mungdan kumla ni dik tup wa lu na matu, shinggyim masha ni a masin salum ni galai ra ai lam hpe shadum ya sai re. Dai Yesu gawde na Karai Kasang a mungdan a zawsi gaw matsan dum tsawra ai lam – compassion/mercy nan rai nga ai. Dai majaw, Yesu a sharin achyin mungga hta, "Nanhte a Kawa matsan dum chye ai hte maren, nanhte mung matsan chye dum mu" (Luka 6:36), bai, "hkungga jaw ai lam n rai, matsan dum ai lam she ngai tsaw nga nng ai" (Mahte 9:13) nga adan aleng tsun nu ai. Dai matsan dum myit the machyi makaw amyu myu shamai ya sai (Marku 1:41; Mahte 14: 14; 20:34), myit daw myit hten ni hpe shalan shabran n-gun jaw sai (Luka 7:13), kawsi hpang gara hkrum ai ni hpe jahkru shakat ya sai (Marku 8:2), myit chyum myit htum hkrum ai ni hpe myit mada lam jaw ya sai (Mahte 9:36; Marku 6:34). Kaja ai Samari masha (Luka 10:33), dam mat ai kasha hpe bai hkalum la ai kawa (Luka 15:20) ga shadawn ni yawng gaw, tsawra matsan dum ai lam – compassion hpe shaleng ai sharin achyin lam ni rai lu ai. Yesu gaw ndai matsan dum lama ai myit

hte masha ni a nn nkri hpe tsi shamai ya nu ai. Ndai matsan dum lama ai myit gaw, Karai Kasang hpe teng teng tsawra ai masin salum hta sha mu lu na rai nga ai. Dai majaw Yesu gaw "Karai Kasang hpe tsawra ai lam – to love God" yan "masha shada tsawra na lam – to love fellow human" gaw langai sha rai nga ai hta n-ga, dai yan gaw myihtoi ga ni hte hkang da ai ga ni yawng a rudi gindai rai nga ai lam tsun nga ai (Mahte 22:34-40). Ndai lam ni nan Yesu gaw de na Karai Kasang mungdan ngu ai gaw tsara ai, matsan dum ai, ngwi pyaw simsa ai, lawt lu ai hte tara malang ai lam ni e shabawn ninghtan nna hkrang shapraw ai mungdan re lam hpe madi madun nga ai.

c. Yesu a Akyu Hpyi Ga hte Karai Mungdan Matut Ai lam (Mahte 6:9-13)

Yesu Hkristu Sharin Ya Ai Akyu Hpyi ga gaw Ga Shaka Ningnan (GSHN) a akri rai nga ai zawn, Yesu Hkristu gaw de ai Karai Kasang a mungdan a lam shaleng ai akyu hpyi ga nan rai nga ai. Yesu Sharin Ya ai Akyu hpyi ga hta awmdawm gawgap ai hta karum ya ai ga kaba (4) rawng nga ai:

Ga kaba langai:

"Na a mungdan du wa ru ga; Lamu tang hta, na myit dik nga ai hte maren, ga ntsa e mumg dik lit gaw law"

Karai Kasang a "mungdan du wa ai" hte "Karai myit dik lu ai lam" gaw lachyum langai sha rai nga ai. Karai a

myit dik ai shara kaw Karai Kasang a mungdan du wa ai lachyum mung rai nga ai. Shaloi, Karai Kasang a mungdan ngu ai gaw kaning re ai mi rai ta? Yesu a Karai mungdan gawgap ai sasana hpe madi madun ya ai Chyum ga gaw "*Matsan mayan ni hpe kabu gara shi ga hkaw tsun na matu, shi ngai hpe naman chya ni ai; bawng dung ai ni hpe shalawt lu na lam, Myi kyaw ai ni hpe myi bai mu na la, hkaw tsun na matu mung, Zingri zingrat hkrum ai ni hpe dat dat shangun na hte Madu a sharawng awng ai shaning hkaw tsun dan na matu mung, shi ngai hpe shangun dat ni ai*" (Luka 4:18-19) rai nga ai. Ndai Chyum ga hta tsun ai hte maren Yesu ta tut galaw sai (Marku 1:14-45; Luka 7:18-20). Yesu gaw, shinggyim ruyak hparan ya ai wa mung rai nga ai. Yawhan a mungga hte ading tawk matut mahkai nga ai. Masha hkum shagu hpa e mung gyit hkang da ai lam n nga ai sha, awmdawm hte asak hkrung lu nna, dai zawn awmdawm hte asak hkrung ai ni a myit masin hpe Karai Wenyi e up nna masin salum ningnan rawng ai shaloi Karai a myit dik lu ai masa rai nga ai. Ndai mabyin masa gaw, hpang jahtum chyahtum chyalai dik tup wa na Karai mungdan matu hkyen lajang ai lam rai nga ai. Ndai Yesu a akyu hpyi ga yan a lachyum hta, Karai Kasang a mungdan gaw, du na aten na lam (the future) san san n re sha, ndai mungkan e ta tut asak hkrung ai aten (the present) hte mung matut nga ai lachyum hpe madi madun ya nga ai. "Karai Kasang a mungdan gaw ni wa magang ra ai"(Marku 1:15), "Sumsing lamu a mungdan du magang ra ai" (Mahte 3:2)" nga tsun ai ga ni gaw, Karai Kasang a mungdan gaw n dai prat (presence) yann du na ra ai aten (future)

hpe matut da ai hkrun lam galu rain ga ai hpe madi madun ai ga ni rai nga ai. Yesu shi nan dai mungdan hpe la sa ya ai wa rain ga ai hpe mung shaleng ya ai lam rai nga ai. Yesu galaw ai lam ni, shi matsun ai lam ni hpe tup hkrak hkan nang ai hte n dai prat hte seng ai daw hpe hpring tsup hkam sha lu na lachyum rain ga ai. Dai majaw "*sumsing lamu e myit dik ai zawn, dinghta ga e mung dik wa lit ga law* – your will be done on earth as it is in heaven" nga hpyi shangun ai lam rai nga ai. Dinghta ga e Karai myit dik lu na matu Yesu a hkang hkrak hkan ran a lachyum rai nga ai.

Ga kaba lahkawng:
"*Anhte hta* ***ra ai lusha dai ni*** *anhte hpe jaw mi*"

Shinggyim masha ni a shani shagu na asak hkrung ai hta numbat langai ahkyak ai kaw lu sha gaw lawm nga ai. Shat lu sha n lu sha nna, asak n mai hkrung nga ai. Tut e shat lu sha sha lu jang tut nawng e hkru kat nga lu ai lachyum rai nga ai. Ndai kaw shani shagu lu sha ai hta jan hkra lu na sha na mahkawng da ai ni nga ma ai. Ndai zawn lu sha mahkawng ai ni law malawng a myit masin ni hpe "lawhpa myit" e gyit da hkrum ai majaw kade lu tim myit n dik hkraw ma ai. Dai zawn kade lu kade tam mahkawng rai wa ai shaloi, lu sha madang kaw na sut gan mahkawng ai de gale wa nna, tinang lu na sha myit, tinang a matu sha myit ai hte rau, kaga masha ni a akyu hpe myit shalawm a lam n-galaw lu mat sai. Nye a lu lawm lam matu kaning re ai ladat mung lang ra sai, nga ai hte rau, masu magaw, maw lanyet shachyai rai, tinang

a lu lawm lam hpe madi shadaw makawp maga lawm ya na masha ni hkan tam wa sai. N kau mi mungdan up ahkang aya jum ai ni hte lata gindun nna sut hpaga tam wa sai. Ndai madang du wa ai shaloi, mungdan up hkang ai hkrang hta, tara malang ai lam – justice hpe zawsi n lu shatai jang, lu ai ni grau lu matsan ai ni grau matsan byin shangun ai masa hpe ninggun jaw ai de du wa lu nga ai.

Dai majaw Yesu gaw *ra ai lusha – daily bread* hpe jaw na matu sha hpyi shangun nga ai. Ga shadawn, jahpawt, shani ka-ang, shana shat, lani mi masum lang gaw n sha ya n mai, ra ai lu sha rai nga ai. Lani mi manga kru lang sha jang dawn jan mat sai. Lahta na zawn tara malang ai lam hpe zawsi n shatai mungdan up hkrang hta, lani mi manga kru lang sha lu ai ni nga ninglen, kalang mung n lu sha ai ni mung naw nga ai. Dai majaw, Hkalup Sara Yawhan gaw, palawng lahkawng lu ai wa n lu ai wa hpe jaw u ga, sha hpa lu ai wa mung dai hte maren galaw u ga, nga tsun ai rai nga ai. Dai majaw,Yesu gaw "ra ai lu sha" jaw na matu hpyi ai shaloi, law hpa myit hte n tara ai hku tam mahkawng nna lu ai lu sha nre sha, tara malang ai hku lu la ai lu sha, bai, ra ai daram nga jang, yawng lu sha na mahtai mung pru ai majaw, Yesu a "ra ai lusha" ngu ai kaw tara malang nna rap ra ai masa hpe madi madun nga ai. Ndai lam mung Karai Kasang a mungdan a zawsi nan rai nga ai. Dai zawn tara malang rap ra masa up sa nga jang, masha hkum shagu shinggyim manu hpring ai awmdawm a namchyim hpe hkam sha lu na lam nga ai.

Lu sha ngu ai shaloi, hkum hkrang malu masha sha n rai, Karai Kasang a mungga lusha mung hpring tsup ra ai lachyum rai nga ai. Yesu gaw shinggyim masha gaw "muk "ngu ai hkumhkrang malu masha san san hte sha asak n mai hkrung ai; Karai Kasang a mungga lu sha mung sha ya ra ai lam tsun da nga ai (Mahte 4:4; Tarajahprang 8:6). Karai a Mungga lu sha grung ai wa gaw kaga masha ni lu sha kadawn na hku galoi galaw na n rai. Ndai hku nna, Karai mungga lusha yan hkum hkrang lu sha matut nga ai.

Ga kaba masum:

Masha ni anhte hpe shut ai mara, anhte raw kau ya ai zawn, anhte a mare hpe mung raw kau ya mi

Ndai kaw ga kaba ngu na gaw, *mara raw dat ai* lam rai nga ai. English Chyum Laika hta, hka shaprai kau ai – debt/ debtor ngu ai hku mung lang da nga ai. Ndai akyu hpyi a lachyum madung gaw, shinggyim kanawn mazum lam – social relationship rai nga ai. Shinggyim wuhpawng kata pri nen ai hku kanawn mazum madi shadaw hkat nga na ahkyak ai lachyum rai nga ai. Mara n lu dat ai kaw nna ningpawt hpang ai manghkang gaw shinggyim kanawn mazum lam hpe nhtu hte kahtum kahtaw di ai zawn rai hkra, shinggyim masha ni lapran pri nen ai kanawn mazum lam hpe jahten shaza kau lu nga ai. N ju n dawng hkat ai, myit n pyaw hkat ai, matai htang na gyam ai, hpyen ni zawn byin nga ai lam ni hpe tsi kau lu ai gaw, ndai mara dat hkat ai lam nan rai nga ai.

Karai Kasang hpang de sit sa ai shaloi, shinggyim masha shada kanawn mazum masa pri nen lam n lu ai rai yang, dai hpe shawng pri nen hkra galaw ngut ai hpang she Karai Kasang hpang de sit shang lu na lam Yesu matsun da nga ai (Mahte……..).

Ga kaba mali:

Agung alau nga ai de n sa shangun ai sha, n kaja ai lam hta na shaw la mi law

Ndai kaw ga lareng lahkawng rawng ai: dai yang aw *agung alau* hte *n kaja ai lam* rai nga ma ai. Agung alau hpe dang manga kau jang, n kaja ai lam de du na n rai; dai hte maren n kaja ai lam ni hpe koi kau lu jang Karai Kasang hte n htan shai ai lam hpe galaw sa na n rai nga ai. Dai majaw, agung alau hpe dang kau nna n hkru n hkra ai lam de n-yawng hkrup ai asak hkrung lam gaw, Karai a myit dik ai asak hkrung lam nan rai nga ai. Dai wa a asak hkrung lam gaw tut nawng e Karai a wenyi hpring chyat nga ai majaw n hkru n hkra a matu shara nga sa na n rai. Shaloi, dai masha wa gaw Karai ra sharawng ai, Karai a hkrang bung a maka kumla, shing n rai, Karai Kasang a mungdan a maka kumla ni rai nga ai tsawra ai, matsan dum ai, simsa ngwi pyaw ai, tara malang ai lam ni a matu asak hkrung ai wa tai na rai nga ai (Galati 5:22-23 hpe hti yu ga).

Madu Yesu Hkristu Sharin Ya ai Akyu Hpyi Ga hpe lahta na zawn makam myiset ningnan hte yu ai shaloi, awmdawm gawgap ai hta karum ya ai akyu hpyi ga

majing tai wa sai. Yesu Hkristu shi galaw ai Karai a Mungdan gawde ai sasana hpe ginchyum nna madun shaleng ya ai akyu hpyi ga mung rai nga ai.

4
NAWKU HPUNG HTE AMYU SHA LAM YAN

Dai ni aten anhte amyu sha ni a matu nawku hpung hte amyu sha lam hpe mahkri jashawn na ahkyak dik nga ai aten rai nga mali ai. Ndai lam gaw anhte amyu sha ni hta dai ni ta tut byin nga sai lam gaw rai nga ai. Ndai hpe grau shangang shakang la lu na matu labau hpe loi sha mi nhtang yu mai nga ma li ai.

Kachin amyu sha ni a matu, nawku hpung hte amyu sha lam yan gara hku matut nga ai lam hpe mu mada lu na matu, anhte kaning rai amyu tai was a ga ai lam hpe shawng dinglik yu main ga ai.

Wunpawng Amyu Sha ni gaw, Madu Yesu Hkristu hpe hkap la kam sham ai majaw, dai ni na zawn, rawt jat galu kaba ai madang de du lu ga ai hpe kadai ningdang n lu na re. Karai Kasang a majaw amyu tai wa sa ga ai (1 Petru 2;9-10), shi a majaw anhte n htum at ga ai (Sharung shayawt 3:22). Dai majaw, Wunpawng sha ni a amyu sha maka gaw, nawku hpung e rudi nga ai. Ndai lam hpe sakse sakgan mu lu na matu, labau hpe kadun ai hku bai n htang sumru yu na ahkyak nga mali ai.

1. Hkristan Lama NTai Yang Kaning She Rai Na?

Yesu hpe lama n hkap la yang, anhte kaning she rai na n chye tsun hpa re. Nat hpe sha a jaw nga yang, anhte a gam maka gaw, hkrit tsang shara kaba rai nga ai. Lawu na lam ni hpe myit yu ga.

A. Hanson Jan Kanoi Htan malap Mat Ang Sai

1890 ning July shata hta, shi a sumtsaw jan Miss Minie Johnson hpe lawan ladan hkungran la nhtawm, Sarakaba Ola Hanson gaw, madu jan hte rau Myen mung de sanghpaw hku rawt wa ma ai. Myen mung du ai hte Jinghpaw ni nga ai Manmaw de bai matut lung wa ma ai. Manmaw mare du wa hkyen ai lani mi hta, Hanson jan Minie Johnson gaw, sanghpaw gawt ai wa hte rau dung let, hkin-gau mayan na tsawm tsap tsit lali ai shingra tara ni hpe yu nga lu ai. Shaloi, shi mu dat ai gaw hkin-gau mayan lam hku e grai zai na zawn san ai masha ni (*very wild looking people*) hpe mu dat wu ai. Dai rai nna, sanghpaw gawt ai wa hpe "Wo ra masha ni kadai ni rai ma ta?" ngu san dat wu ai. Sanghpaw gawt ai wa gaw, grai mani let, "oh, shanhte gaw, nan a jinghku Kachin ni rai nga ma ai" ngu htan dat wu ai. Shanhte hpe mu lu ai gaw, matsat shabat san ai, zai ai, hte mazut nna karing karang re ai (*they looked so dirty, wild and uncouth*) majaw, Hanson jan gaw hkrit kajawng ma-a mat wu ai, lam hpe sarakaba Hanson a lam ka da ai (Sword 1954:28). Ndai gaw, 1890 ning hta rai yang, 2010 ning du ai shaloi, 120 ning sha naw rai nga ga ai.

B. Anhte Shaning (50) Laman Htum Mat Na Kun?

Jingjhpaw ni shaning (50) laman htum mat na, nga kadai wa tsun sai kun? Sarawun Seagrave a mahkrum madup dai ga hte ni kahtep nga ai. Byin ai lam gaw, 1925 ning grup yin rai ang sai. Dr. Seagrave wa Namhkam tsirung kaw du nna tsi sarama galaw na masha ni hpe sharin ya ai bungli hpang wa ai ten rai nga lu ai. Shi a Burma Surgeon ngu ai laika hta, Kachin ni hte seng nna lawu na zawn ka da nga ai.

> Tsi hpaji sharin hkam la na du wa ai ni yawng hta, Kachin ni gaw grau nna yu myit htum na zawn, myit mada lam maka n kap nga ma ai. (of them all, the Kachins were the most hopeless-looking when they came for training...).
>
> Kachin ni gaw, katsi ai bum ntsa hkan e law malawng shanu nga chye ma ai majaw, loi loi hte hka n shin ma ai. Marai langai ngai e atik anang shin ya yang snr. shin shangun yang chyu sha shin ma ai. Dai pyi prat mi hta, masum lang sha rai ma lu ai. Shangai wa ai shani kalang, hkungran poi galaw na shaloi kalang, hte si wa ai shani kalang sha rai nga ma lu ai.
>
> Hka galoi n shin ai Kachin langai mi hpe sasana sara wa san yu ai shaloi, "Re sara, lai wa sai 20 ning daram hta ngai hka kalang shin ai, ngai hka shin ai hpang shata mi na jang, nye katsa si mat

wa ai. De a hpang 5 ning hta, ngai hka kalang bai shin yang, nye kanau bai si mat ai. Dai shani kaw nna, ngai hka n-gwi shin mat sai," ngu bai htan wu ai. Dai majaw, ngai n-gup magap nlawm nna, Kachin nawku jawng de n sa hkrup na matu lu koi ai daram koi ni ai.

Kachin ni gaw, shaning shagu tsa lam shadang langai ngai, si htum wa nga ma ai. Madung gaw, syphilis hte gonorrhoea ana a majaw rai nga ai. Syphillis ana a majaw Kachin num nig aw ma brai ai, n bra shangai ai, snr. shangai ngut ai hte kade nna yang ma si mat ai. Gonorrhoea a majaw, shanhte a pujat ni hten mat nna ma n kap hkraw mat ai.

Kachin nta shagu hta, manam hkalum na shara – guest chamber (*Nla Dap)* tawn da ma ai. Tsasam manam mi rai rai, chye hkat ai ni hte mi rai rai, manam wa rai nga jang, dai gawk de shang nna hkum shan kanawn mazum lu na matu, mahkawn ma ni lajang day a chye ma ai. Asak 10 snr 12 ning du sai hte gaw, Kachin num kasha la kasha yawng ngu na dai gawk de shang nna hkum shan kanawn chye sai ni rai ma ai.

Kachin ni a sasana sara langai mi rai nga ai Dr. Geis ngai hpe tsun dan ai, "asak shi snr shi lahkawng ni re ai Kachin num sha ni la hte hkum shan n kanawn ga ai n nga ai," nga ai hpe na ai

> shaloi, ngai kajawng mat ai. Raitim, kade nna ai aten hta nan, Geis tsun ai ga teng ai lam ngai hkrak chye lu sai (Seagrave 1944:20-21).

Lahta na zawn mu mada, maram dinglik ngut ai hpang Dr. Seagrave wa gaw, shi a lakjet langai mi kaw, "Kachin amyu ni gaw, ndai kumla hku she a rai yang gaw, shaning 50 ning laman e mungkan nna htum mat na re" ngu tsun maram kau lai wa nu ai. Teng sha nga yang, ndai Dr. Seagrave hte Kachin ni Namhkam e hkrum ai lahta na mabyin gaw Hkristan sasana shang ai 50 ning a hpang e rai nga ai.

C. Lama wa Nat Sha Naw Jaw Nga Ai Rai Yang

Sarakaba Sword maram dinglik ai hta lawu na zawn, Jinghpaw ni hpe myit tsang ya nga lu ai:

> Htunghking hku mung, makam masham hku mung, Jinghpaw ni gaw, rawt jat na lam n nga ma ai. Laili laika n lu ai majaw mung, shanhte a nawku htung gaw, shanhte hpe rawt jat lam de n woi sa lu ai majaw mung, Jinghpaw masha ni gaw, shinggyim masha tai lu na n loi nga ma ai. Shanhte a dumsa jaiwa ni gaw, mare masha ni a kyang lailen lam ni hte chye chyang wa na lam hpe myit ai ni nrai ma ai. Shanhte a lit gaw, nat ni hpe shapyaw na, hpa na, hpyi nem na lam sha rai ma lu ai. Ndai nat ni hpe atsawm jaw jau jang, nat ni myit dik na hpe sha kam ma ai. Jaiwa dumsa ni

> hte mare masha ni a kyang lailen lam ni gaw, nat ni hte hpa n seng nga malu ai. Jinghpaw ni jaw jau ai makam masham hta kyang lailen hte seng ai sharing shaga lam n rawng nga ma lu ai. Hkum shan a ra kasit ai lam hpe mung dip shingdang na lam n sharin ya ma ai (Sword 1954:33-34)

Nat jaw htung hta, htunghking matsun maroi hte seng nna manu dan ai lam ni grai rawng nga ai. Hkristan tai tim, matut hkan lang na htunghking lailen, maumwi mausa, ginru ginsa labau ni law law wa anhte a Nat Jaw htung hta lawm nga ma li ai. Raitim, dai nat jaw htung hte anhte hpe shanglawt ai amyu, myi hpaw kung hpan ai amyu, mungkan de lahkam lu ai amyu n shatai lu mi ai. Karai Kasang a Mungga hpe ta tut hkan nang hkan sa let, Yesus Hkristu hta asak hkrung ai majaw sha anhte a prat ni galai shai wa lu ai rai nga ma li ai. Ndai lam hpe Sarakaba Sword wa mu mada lu nu ai. Dai majaw, shi a matsing buk shara mi kaw lawu na zawn ka matsing da nu ai:

> "Kachins ni zawn re karing karang masha ni hpe Kabu Gara Shiga hkawtsun ai shaloi, kaning rai hpang prat e hkye la hkrum na lam sha tsun shawu ai hte sha gaw, n mai nga ai. Shanhte a nga sat ngasa madang hte, shanhte hpe hkum dingnum hku galai kau lu yang she, shanhte a lagaw shanhte tsap let Yesus a hpang hkan nang lu na rai ma ai (Tegenfeldt 1974: 416)

d. Sasana Ni La Sa Ai Karai Kasang a Majaw Amyu Tai Sa Ga Ai (1 Petru 2: 9-10)

"Nanhte mung, shawng e amyu rai nga myit dai n rai, ya chyawm gaw, Karai Kasang a mayu rai wa ma nit dai; shawng e chyeju hkam la manit dai n rai; ya chyawm gaw, chyeju hkam la lu ma nit dai"

Anhte Karai Kasang hpe moi kaw na chye ga ai; raitim, rawt jat galu kaba shangun ai Karai hku n chye ga ai. Shi hpe mung nau ahkyak n tawn ga ai; nat ni hpe mahtang she ahkyak shatai ga ai. Sarakaba Hanson gaw ning nga tsun da ai:

> Jinghpaw Amyu ni gaw Karai Kasang a galu kaba ai Amying Ningsang hpe chye timung, Shi hpe nawku na hte shi a tara hpe hkan na n chye ma ai. Ndai prat hta Shi a tara pru sai. Kam sham nna dai tara hpe hta la ai ni, htunghking nnan hkan ai majaw, lam shagu hta chye chyang wa na mar ai. Dai gaw Jinghpaw amyu ni a galu kaba wa na npawt nhpang majing rai nga ai law (Sut Nau: 12).

e. Sarakaba Hanson a Chyum Laika Ap Mungga

1927 ning March shata 27 hta Manmaw e galaw ai Ja Jubilee zuphpawng hta Sarakaba Hanson a Jinghpaw Chyum Laika ap ya ai mungga:

> "Ya dai ni, nanhte tsawra ai Jinghpaw hpu nau ni hta e Sasana shang ai 50 ning hpring ai kabu gara

Ja Jubeli zuphpawng kaba hta e, nanhte dai Chyoi pra ai Chyum laika ap ya na hpyi myit dai hte maren, ndai Karai Kasang a Chyoi pra ai chyum laika hpe nanhte a matu ap ya nga nngai law.

Ndai mungkan mungdan ni hta e ya yang shinggyim masha yawng amyu baw 12,000 nga ai hta na amyu 480 ni gaw Karai Kasang a Chyoi pra ai Chyum laika ni lu la sai rai. Nanhte Jinghpaw ni mung ya kaw nna gaw Chyoi pra ai chyum laika lu la ai amyu masha byin tai manit sai law. Nanhte ndai Karai Kasang a Chyoi pra ai Chyum laika hpe hkap la nhtawm hkan sa, madat mara nga yang gaw, ndai Karai Kasang a Chyoi pra ai Chyum laika hta rawng ai hte maren, Karai Kasang kaw na tsawrra matsan dum ai chyeju, htani htana n htum nwai ai asak wenyi, sut gan, hpaji byeng ya lam hte, nanhte ya yang kaji kadun nchye nchyang nkung nhpan, matsan mayan rai ndan nleng ai amyu raitim, ya htawm hpang de gaw nanhte galu kaba mayat maya gumja gumhpra law htam wa, sut su nga mai chye chyang kung hpan gumring gumrat, sumnung shingdi teng man kang ka sadi sahka nden marai share shagan magrau grang let masha law law ni hpe lam chye woi awn ai amyu byin tai wa na manit dai law.

Yehowa Karai Kasang a Kasha Madu Yesu Hkristu hte Chyoi pra ai Wenyi gaw nanhte hpe makawp maga, mada mara shaman ai hte ngwi

pyaw shangun nga myit ga law. Shi a myi man nhtoi nanhte hpe tut nawng e jahtoi ya nga myit ga law (KBC Labau 2008:31-32).

2. Amyu Sha Maka Hpe Hkye Ya Ai Sinna Sasana Ni

Anhte hpang de du sa wa ai Sinna sasana sara ni gaw, Kabu Gara Shiga san sa sha la sa nna, anhte hpe hpa hkyen lajang ya ai lam n-galaw ai sha atik anang myidi chyip jahkrit shama let, sasana galaw mi ai n rai. Shanhte la sa ai Mungga hpe hkap la hkan sa lu na matu, lam amyu myu hku anhte amyu ni hpe hkyen lajang ya ma ni ai. Dai zawn, Kachin ni hpe amyu shatai la ai lam kaw lawm ai Sinna sasana ni galaw ai lam kaba ni gaw, lawu na hte maren rai nga ma li ai:

A. Jinghpaw Laika (Jinghpaw Literature)

Sasana ni gaw, anhte hpe laika galaw ya ma ni ai. Shawng de laika n lu, alik n su ai prat kaw nna sasana ni gyin shalat ya ai laika a majaw, laika lu ai amyu tai sa ga ai. Amyu langai tai lu na matu, tinang a ga, laika n nga yang n mai ai hpe sasana sara ni dum chye nna n byin byin hkra lang hte lang, amyu myu hku shakut shaja ai hte hpang jahtum sarakaba Ola Hanson e, ya lang nga ai Jinghpaw Laika hpe gyin shalat ya sai. Ndai Sarakaba Hanson galaw ya ai Jinghpaw laika gaw, chyeju lawm ai laika (blessed literature) rai nga ai. Nde majaw anhte myi ningnan tu jat wa sa ga ai. Laika n lu ai gaw, myi n mu ai

masha hte bung ai. Laika lu ai majaw, mungkan hpe dai myi hte yu lu ai; kaning re ai laika ni hpe mung ga gale la, kaning re ai lam ni hpe mung ka lajang la, matsing ninghting da lu nga ai. Amyu langai tai lu na matu, yawng e jawm lang lu na zinwa ga (common language) hte zinwa laika (common literature) lu ra ai. Myi di wa myi mu mat jang shi a mungkan gaw laklai wa ai hpa, Jinghpaw Laika gyin shalat ya ai majaw, anhte myi ningnan tu nna, anhte a mungkan galai wa sai n rai ni?

B. Chyum Laika

Sinna Sasana ni gaw, Sinna lailen gat hkai hkawm ai san san sha n rai ma ai lam dan leng nga ai. Chyum Laika gaw, lik-it kaba langai hte bung nga ai. Chyum Laika kaw, mung masa lam, sut masa lam, shinggyim nga pra masa lam, myit hpaji masa hte kaga lam law law rawng nga ai. Dai zawn re ai Chyum Laika hpe Jinghpaw ga hte ga gale ya sai. Chyum Laika hpe anhte chye na ai ga, laika hte hti lu ai shaloi, anhte a myi ni hpaw wa sai. Chyum laika hpe chye na wa ai shaloi, sut masa, mung masa, nga pra masa hte kaga lam law law hta shawng na hta grau dam lada ai hku myi hpaw wa sa ga ai. Chyum laika hti nna shawng na hta grau galu kaba jat wa sa ga ai.

C. Anhte A Lam Hkrawk Ka Lajang Ya Ma Ai

Hkristan Asak hkrung lam, nawku hpung, ni hte seng ai laika law law sha n rai, anhte Kachin ni a lam hpe sung

ai hku hka ja n htawm, laika buk ni ka lajang, dip shabra ya sai. Dai ni anhte gaw, anhte a lam chye lu na matu, sasana sara ni ka lajang da ai laika ni hpe tam hkrawk hti la ra nga ga ai.

D. Hkum Dingnum Bawngring Lu Na Lam Hpaw Ya Sai

Sinna Sasana ni gaw, Karai Kasang a lam chyu sha, atik anang tsun shakut ai ni n rai ma ai. Anhte Kachin ni a prat madang rawt jat galu kaba, chye chyang kung hpan wa na lam hpe, hkum dingnum sasana ladat (wholistic mission) hku nna shakung shahpang ya mi ai. Shara shagu tsi rung, tsi rung tsi gawk ni hpaw let, tsi sasana galaw masai. Anhte a ga nan sharin ai Chyum Jawng ni hpaw na ahkang jaw let, anhte hpe shakung shahpan la ma ni ai. Sasana jawng ni hpaw let laika sharin ya mi ai. Hkai lu hkai sha hpaji, laksama hpaji ni sharin ya sai.

E. Li ai Kandang Kabai, Tsang ai kandang galai jahpai ma ni ai

Nat a lata na shaw la nna, anhte a matu akyu n jaw mat sai, htunghking lailen hte nga pra maka ni law law hpe gram sharai kau ya let, machye machyang ningnan ni bang ya sai. Nat a li ai kandang kaw nna, Yesu a tsang ai kandang (Mahte 13: 31) hpe jahpai mani ai. Dai majaw, moi na anhte a htung lai lam law law hpe Chyum Mungga myiset hte yu nna, "rawm" kau, "sai" kau nna,

maza mala yawm mat ai htung lai hku lang wa lu sa ga ai.

Laika ka ai wa madung madi madun mayu ai lam gaw, "*Wunpawng sha ni gaw, Sinna sasana ni e Karai Kasang hte matut ya dat ai majaw, amyu tai wa sai, dai majaw, dai ni mung, Wunpawng sha ni a rudi maka gaw, Karai Kasang hte matut nga ai*" ngu ai lareng rai nga ai. Shawng de tang madun lai wa sai hte maren, Sinna sasana ni tsun dan ai Karai a majaw anhte amyu ni amyu tai wa sa ga ai. Ngang kang ai amyu sha lam yan de myi man yawng wa sa ga ai. Tinang a tat sum kau ai ahkaw ahkang, awmdam shadip jahpang a matu gumlang chye ai madang du hkra myit hprang wa sa ga ai.

Sasana ni n du ai rai yang, anhte mungkan majan ni hta kade wa magrau grang dan ai raitim, amyu sha lam yan a matu hpa n lawm ai, masha ni a labau ka ai kaw lakung lakap, wut namhtun hku sha tai mat ga ai. Hkristan makam masham a majaw chyu sha ngang grin ai amyu tai lu na ningmaw lam kaba de du sa ga ai. Ning ngu ai shaloi, "Hkristan makam masham" gaw Kachin ni a amyu tai ai lam hta, "zawsi" rai nga ai lachyum rai nga ai. Dai majaw, Hkristan nawku hpung gaw, Kachin ni a amyu sha lam yan hte ading tawk matut nga ai hta n-ga, Kachin amyu sha lam a rudi gaw, Hkristan makam masham nan rai nga ai.

Dai ni mung, anhte a amyu sha lam yan hpe nawku hpung ni n myit lawm yang n mai ai masa hpe madi madun mayu n ngai. Nawku hpung gaw, hpang prat na wenyi sut gan matu san san sha lit lu ai, ngu hkam la jang, nawku hpung gaw, anhte a ruyak bum hpe sit

shakut ai hta karum ya lu na hkum tsun, dingbai dingna pyi naw jaw na lam nga ai. Hpa majaw nga yang, nawku hpung gaw wenyi lam san san a matu sha lit lu ai ngu hkam la jang, kaga wenyi lam hta jan nna shang lawm tsun shaga ai nawku hpung masha ni hpe, lam dam ai ni hku, lam yit ai hpung masha ni hku mu mada let, jahpoi asawng ai de pyi du wa lu nga ai.

Grau nna, anhte Kachin ni a matu gaw, nawku hpung a majaw, amyu tai ai ngu ai gaw, nawku hpung gaw, amyu sha lam hta lam woi ningshawng tai ra ai lachyum hpe dan leng shangun mayu nngai.

3. Nawku Hpung hte Amyu Sha Lam Kaning Rai Mahkri Shawn Lu Na?

Anhte amyu ni gaw kade ahkyak ai bungli galaw tim, nawku hpung hte hka nna galaw jang awng dang lu na yak na lam nga mali ai. Nawku hpung ni gaw laban shagu nga manga nawku jawng e hkrum zup ai. Mungga madat ai. Nawku jawng kaw hkrum ngut nna Num hpawng, La hpawng, Ramma hpawng, dinghku hpawng nga nna lang hte lang, hpan hte hpan rai hkrum zup lu ga ai. Dai majaw masha nga ai gaw nawku hpung kaw she rai nga mali ai. Ndai zawn masha gahkyin nga ai shara kaw tinang amyu hte seng ai kaning re ai lam ni hpe mung tsun jahta na mai nga mali ai. Htunghking lam mung dai hku sha rai nga ai. Htunghking lai ni hpe kade kaja hkra gram jahtuk da tim, nawku hpung e jai lang jang she grin mat wa lu na lam nga mali ai. Nawku hpung n lawm ai sha, kaning re ai mai kaja lam ni

dawdan shagrin da tim, masha law law hpe tsun dan lu na, jai lang wa hkra galaw lu na n mai byin nga ai. Dai majaw kaga wuhpung wuhpawng ni mahkra gaw nawku hpung hte lata gindun ra ma li ai.

Dai hte maren, nawku hpung a lit mung wenyi lusha shagrung na san san n re sha, hkum dingnum masa rai na ra nga mali ai. Nawku hpung a majaw Kachin amyu sha rudi maka ngang grin na de myiman yawng wa lu ga ai. Shanglawt chye lawt wa ai pyi Hkristan tai ai majaw ngu yang shut na lam n nga ai.

5
LABAU A LAKUNG LAKAP TAI LAI WA SAI LAM

Awmdawm shadip jahpang n lu ai majaw, kaga masha ni a awmdawm gawgap ai hta lakup lakap sha tai mat lu nga ai.

Ndai daw hta, anhte amyu ni tinang a mung masa n re, kaga masha ni a mung masa kaw tsap let asak hkrung ai majaw, kaga masha wa a labau gawgap ai hta lakung lakap hku sha byin lai wa sai lam hpe matut hka ja yu ga. Ndai zawn hka ja ai marang e awmdawm n lu ai rai yang anhte a bawnu machye machyang, ninggun lagaw, magrau grang share shagan ai lam ni gaw lahpawt lama sha rai mat lu ai lam hpe asan mu mada lu na myit mada nngai. Anhte matu ndai kaw myit yu mahtai tam na ga san kaba gaw "Mungkan Majan hta Share Shagan Ai Akyu gaw Kachin amyu sha lam yan hta Kade Hkam Sha Sa Ga Ta?" ngu ai ga san rai nga mali ai.

1. *Masawp Amya Ga* de Share Majan Rawt Ai Akyu Anhte Kade wa Hkamsha Lu Sa ga ta?

Labau hta mu lu ai hku rai yang, Kachin ni gaw 1898 hta Manmaw Police Battalion hta pyada hku shang hpang

wa ai kaw nna British Asuya a hpyen amu hta lawm hpawng wa sa gai (Jinghpaw Hpyendap Labau 1954:5). Ndai gaw pyada bungli hku rai nga ai. 1916 ning March shata hta, Kachin military policemen n kau mi hpe Myamyo de hpyen wukat jaw na matu shayu dat hkrum sai. Ndai gaw Myamyo de yu wa ai Kachin pyada ni gaw Kachin hpyen dap a rudi ninghpang ni tai wa sai lam mu lu ai. Ndai ni gaw kaga amyu bawsang na hpyen la ni hte rau Mesopotamia ga de rawt wa ma sai. Ndai hpyen hpung hpe Duwa Shingma Galu ngu ai Major E.M Enriquez wa woi awn nu ai. Mesopotamia de majan sa gasat ai anhte amyu sha ni a jahpan hpe Major Enriquez lawu na zawn ka da nu ai:

> 1917 ning August 15 ya shani Jinghpaw ma ni yawng 230 Mesopotamia ga de du masai; bai 1917 October 20 ya shani Jemadar Sawan Tang hte rau marai 80 bai du jat sai. 1918 April 28 hta Jemadar Gawlu Gam hte rau marai 66 bai du nna November 5 ya hta Sarzen Maru Naw hte rau masha 52 bai du jat sai (Mungkan Chyam ai Jinghpaw Hpyenla Mazut Ni: 7)

Ndai Mesopotamia de majan sa ai ni hta law malawng gaw nat jaw ai ni rai nna, marai 12 gaw Karai Kasang naw ai ni rai ma ai lam mung Enriquez wa ka da nga ai. Ndai Mesopotamia de majan rawt nna bai wa ai shaloi, Kachin hpyen la ni hta chye chyang jat wa ai lam ni hpe mung lawu na zawn ka da nu ai:

> …hpyen gasat ngu ai shaloi hpyen masha Jinghpaw ma ni marai 123 jak sanat lwis gun (Lwis Gun) amu ni chye sai, bai bomb kabai sharin ai Jinghpaw hpyen ma 146 rai ma ai, bai man pyawng (signaller) galaw ai ni marai 8 rai ma ai; bai Jinghpaw hpyen ma marai 67 laika chye ka sai, dai hta kaga laika chye hti chye ka ai masha ram ram law wa sai (Mungkan Chyam ai Jinghpaw Hpyenla Mazut Ni: 8)

Hpyen la amu hta ta tut shang lawm gasat nga ai re majaw ndai lahta na hpaji ni gaw chye ra ai masa rai nga ai. Dasang nan Kachin ni n chye yang n mai ai, ngu ai yaw shada lam hte chye wa ai masa n rai nga ai. British a hpyen majan lam grau awng dang na lam hpe karum ya lu na matu sha rai nga ai.

A. Duwa Shingma Galu – Major E.M Enriquez Kachin Hpyenla Ni hpe Maram Ai Lam

Jinghpaw Hpyen la ni Mesopotamia ga de majan sa kasat ai labau hpe Major C.M Enriquez gaw, "Mungkan Chyam Ai Jinghpaw Hpyenla Mazut Ni: Mesopotamia (1917-1919)" ngu ai laika buk kaji hta ka matsing da nu ai. Major C. M Enriquez gaw Kachin ni hte seng ai laika buk ni hpe ka ai hta: *The Races of Burma*, *A Burmse Arcady*, *Kachin Military Terms*, *In Quest of Greatness*, ngu ai laika ni lawm nga ai. Jinghpaw ga hku Mungkan Chyam Ai Jinghpaw Hpyenla Mazut Ni ngu ai laika hpe mung ka da nu ai. Ndai majan hta, Kachin ni gaw, British-France-American maga lawm nna, Germany hte Turky hpe gasat

ai rai nga ai. Duwa Enriquez hku nna, Kachin ni hpe maram ai hta lawu na zawn mu mada nu ai:

> Jinghpaw ni a myit hkauna zawn re ai. Hkauna hpe na htai hte galau na. Dai zawn Jinghpaw ma ni a myit hpe hpaji hte galau na. Bai hkauna hta mam gat lu na. Dai zawn Jinghpaw ni a myit hpaji hte gat lu na. Bai hkauna e mam mangai ngai ai shaloi akyu grai lu sai. Dai zawn Jinghpaw ma ni a myit hte hpaji mangai ai shaloi, grai akyu lu sai. Ya Jinghpaw hpyen ma ni nammukdara lai ai majaw, bai mungkan ting hkawm ai majaw, mam zawn mangai ngai wa sai law (Enriquez 1917-19:2)

Bai, A Burmese Arcady ngu ai laika gaw English hku rai nna, Jinghpaw ni a Mesopotamia majan sa ai lam hpe ka da ai rai lu ai. Dai laika hta mung Kachin ni majan gasat laram ai lam hpe ning ka tsun da nu ai:

> Shanhte gaw, gasat gala ram ai amyu rai ma ai; shanhte ya nga ai shara de mung gasat gala nna yu hkrat wa ma ai. Shanhte a shara na Miwa ni hte Myen amyu ni hpe gawt amya kau ma ai. Shanhte kaw majan hkringhtawng nga ai re majaw, kade nna yang, Kachin ni gaw, anhte a hpyen dap matu grai akyu jaw na re. Shanhte hpe hpyenla myit masin bang ya na gaw, anhte a lit re. Kachin ni gaw, sharawng shara myit rawng ma ai (willingness), myit rawt lawan ma ai (enthusiasm), kaning re masa hpe mung hkam jan lu ma ai (adaptability).

> Shanhte hpe atsawm sharin ya jang, grai hkik hkam ai amu ni shanhte lu galaw na ma ai (Enriquez 1923:52).

Ndai Major Enriquez a maram ai lam gaw, shi hku nna shi a lahta na du ni hpang de tang madun ai ga si ga hkaw ni rai nga ai. Dai majaw, shakawn shagrau ai ga zawn gaw nga tim, shanhte British Asuya a matu akyu rawng hkra sharin la mai ai lam hpe madi madun ai lam sha rai nga ai. Ndai amyu hpe amyu kaba shatai ga, karum la ga, ngu ai lachyum n rai nga ai. Hkauna htai ai ni gaw shanhte British ni rai na rai nga ma ai. Mungkan majan hta shang gasat ai nhkan e Kachin ni hpe mungkan masha n kau mi e chye wa, Kachin ni a lam na ga, laika ni hpe hti yu ga ai lam ni nga ai gaw akyu grai kaba sai. Duwa Major C.M Enriquez hpe mung anhte amyu ni chyeju dum ra ai daw mung nga ma li ai. Raitim, amyu sha maka hpe hkyen lajang ai maga hku yu dat yang sha, laklai ai hku hpa n shajin da lu nga ai. British Asuya hpe kaning rai share shagan, sadi dung kangka let madi shadaw karum lai wa sai ngu ai labau sha rai nga ai. Dai hku galaw ai majaw htawm hpang na Kachin amyu sha lam yan a matu ndai wa mi hkyen lajang da lu sai, ngu ai n nga nga mali ai.

B. British Hpyen La Ni a Majaw, Nla Dap Hten Mat Ai Lam

British Asuya up hkang a aten hta, Nla Dap a manu hte lachyum ni htenza mat wa ai lam hpe Captain Htingbai Naw Awn lawu na zawn ka da nu ai:

> ...dai Nla Dap gaw, nse nsa, n hkru nhkra lam galaw chyai na matu n re; ding ding hpring hpring hte mani shaga, pyaw chyai na matu san san sha re. Dai hte maren, ji wa prat na mahkawn shabrang ni nla dap sa chyai hpawng ai lam gaw, mani shaga pyaw chyai na matu san san sha sa pen hpawng chye ma ai. Britisha Atsuya wa up hkang ai hpang gaw, bumga na mahkawn shabrang ni langai hte langai tinang amyu a kaja htap htuk ai htung tara ni hpe tawt kau n htawm, nse nsa matsat shabat ai amu ni hpe lani hte lani galaw chye mat sai. Hpang jahtum e Nla Dap nig aw, Jinghpaw Amyu ni a "Shawa Dap" majing zawn byin mat sai. Lawu Myen mung hte Malay ga, Kala ga, Sinna mungdan ni kaw nna la wa ai hpyen masha ni a kalanggyi ni hpe mung, Nla Dap de woi sa sai. Nla Dap kaw nna dai kalanggyi ni gaw, amyu shayi Jinghpaw mahkawn ni kaw nna kalang mi bra ayai wa sai. Hpang e Jinghpaw masha ni htam masum hta na htam mi daram gaw, kalanggyi ana byin ai majaw, akyu yawm ai lam amyu myu nga sai. Raitimung, dai akyu yawm ai lam ni mahkra, hpyenla ni a mara nre ai, Nla Dap gaw shawa dap byin gale mat ai mara nan rai nga ai (Htingbai Naw Awn 1956: 128-129)

Labau hpe atsawm n-sagawn yu ai masha n kau mi gaw, moi kaw nna anhte a Nla Dap gaw nse nsa galaw ai shara, htenza lam a yupgawk hku chye nga ma ai. Dai

n jaw ai lam lahta na Duwa Htingbai Naw Awn a ga e sakse madun ya mi ai.

2. Duwa Lahpai Naw Seng a Share Shagan Ai Lam

Duwa Lahpai Naw Seng a share shagan ai, magrau grang ai lam ni hpe sumla hkrung yu ai zawn mu lu na matu, shi a labau hpe hti la mai nga ai. Dai labau gaw Zinghang Tang ka lajang nna, Naw Seng Labau kajang hpung kaw nna dip shapraw ai "Amyu Sha Ningbaw L. Naw Seng hte Shi a Gasat Share Manang ni" ngu ai laika buk nan rai nga ai. Lawu e ka madun mat wa na Naw Seng a share shagan lam ni gaw dai laika buk kaw nna kalawk shaw madun ai "lareng – highlight" nkau mi rai nga ai. Naw Seng a share shagan ai lam hte dai zawn shi share shagan ai akyu anhte amyu sha ni kade wa hkam sha lu ai, hpa majaw lahpawt lama byin mat ra ai ngu ai lam ni hpe myit sumru mahtai shapraw la nna, anhte a shawng lam hta hpa baw ahkyak ai ngu ai hpe bai mu lu na myit mada let ndai laika hta ka madun ai lam rai nga ai law.

A. Japan Majan hte Northern Kachin Levy

1942 May 9-10 hta Japan ni Manmaw hte Myitkyina hpe zing la masai. Dai hpang matut manoi rai, Katza, Mugaung, Kamai, Sadung, Sama, Lawhkawng, Htawgaw hte Sumprabum ni hpe zing la nna hpyendap ni jung da ma sai. English hte Miwa Komintang dap ni yawng Kala

mung de hprawng mat sai. Dai zawn hprawng ai kaw Jinghpaw ni mung lawm ma tim, hprawng ai kaw n lawm ai sha, tinang a buga nam shalawng kata makoi rawng nna Japan ni hpe mayun gap shatsang ai ni mung nga ma ai. Dai ni kaw Naw Seng lawm nga ai. Naw Seng hte Wunpawng hpyen la ni gaw Lawhkawng Namdamai Putau shara ni kaw kahkyin nna hpung hte hpung rai Japan ni hpe mayun gasat shatsang mu ai. Naw Seng mung dap hpung langai mi hpe woi awn nna gasat nga ai. Naw Seng gaw kaga Wunpawng shabrang ni hpe hpyen majan hpaji sharin ya ai lam ni galaw wu ai.

Dai ten hta magam jinghku dap rai nga ai American-Engalik-India-Miwa dap ni mung Myen mung e ja sha nga ai Japan ni hpe gasat na masing bai jahkrat wa ma ra ai. Ndai mahkyen maren kata kaw nna, Kala mung de hprawng lawm ai Kachin n kau mi hte buga e mayun gasat shadaw nga ai hpyen dap ni bai matut lu ma ai. Shing rai 1942 August shata hta Wunpawng hpyenla 500 jan lawm ai *Northern Kachin Levy* dap hpe Dapran "Coy" kru du hkra di hpaw dat ma sai. Naw Seng mung dap kung up lit dap ran up lit gunhpai nu ai. Shingrai, Wunpawng buga shara shagu majan wan hkut hkrai mawng nga sai. Ndai gaw anhte amyu ni kaning rai Japan gasat ai hta shang lawm wa sai lam a mabyin daw sha mi rai nga ai.

B. Naw Seng a Japan Shakrip Ladat Langai Mi

Ya Naw Seng a zai ladat hpe n kau mi hpe yu ga. 1942 December hta, Japan ni ayan lai ai Myitkyina Putau lam

lapran e Naw Seng gaw kaning di yang Japan law law si sum na hpe myit sumru shapraw dat nu ai. Myitkyina Sumprabum lam lapran na Nsawp kahtawng du ai shaloi, manang ni hpe lalam 30-40 galu ai ri tawng kaji lahkawng woi shaw ai, ri tawng hpe mawdaw lam hkan nna hkin-gau ntsa kaw woi shawn bang tawn ai; lam ding yang n hkun kaji ni mung woi htu tawn ai; Grai ngang ai numru kaji ni mung tam shaw tawn shangun ai; tinang hta lawm ai ta bawm langai hpra hpe htu tawn ai nhkun kaw lup nna numru kaji hte ritawng kaw gyit noi shayan tawn sai. Japan lai wa ai hte san tawn ai masha ni e bawm gang kapaw dat shangun sai. Sinat hte mung hkan gap ahprup dat masai. Lam ding yang Japan si mang hkrai hpring chyat rai, shata hku mang manam nna pyi n mai lai hkawm mat ai lam chye lu nga ai (Naw Seng Labau: 19).

C. Japan na kadoi nna B.G.M Shagrau Hkrum

Japan Fesit masa hpe gasat na Magam Myithkrum Dap ni maw mawn wa ai hte rau Sumpra bum na Japan dap hpe mung wang tawng da masai. Naw Seng gaw hpyen hpung langai mi woi nna Japan mayun gap na matu Japan ni nga ai kahtawng langai mi de nam lam hku mayun sa wa nu ai. Nhku kata e lu sha let n dum n dam rai nga ai Japan ni hpe jak sinat kaba hte gap ahprup dat nu ai. Kaga manang ni mung sinat kaji, ta bawm ni hte shakrip jaw dat sai. Dai kaw Japan kade si ai hkrak n chye ai majaw mang shagu na na kadoi gun wa ai gaw hpyenla gun n hpye kaba kanoi hpring mat ma lu ai.

English du ni a man e dai ru sumpum dan jang, English du wa gaw ‘Oh right, grai kaja ai ninghkrin ninghkrin” nga tsun ya mu ai. Mungkan Fesit Masa gasat shamyit hpung ginjaw de nna Naw Seng hpe Share Ninghkrin Dazik(B.G.M) langai shagrau ya ma sai. 1944 ning Myitkyina nbungli dabang hpe bai zing la lu ai du hkra, Japan ni hpe gwi gwi rai gasat mat ai majaw Naw Seng hpe lahkawng lang ngu na B.G.M dazik bai shagrau masai.

D. Naw Seng Kaning rai Majan Jau Bu byin wa a ta?

1946 August shata 15 ya hta Japan ni laknak jahkrat sai lam ndau shabra ai kaw nna No. 2 mungkan majan mung ngut mat wa sai. Dai shaning hta England e Padang manu poi kaba galaw ai de Jinghpaw marai (5) sa lawm na matu shana dat ai hpe dai ten Jinghpaw dap kaw nga ai Englik du ni nta wa mayu ai law ai n hkan e, Jinghpaw marai langai sha sa lu na hku lajang ya ma ai. Dai zawn n tara ai hku galaw ai hpe Naw Seng n yu ra nna, “Jinghpaw dap na she nga ai me, marai masum daram sha gaw lawm ging ai” ngu adan aleng tsun ai majaw Naw Seng hpe Englik du ni grai n rawn da mu ai. Naw Seng hpe aya sharawt ya ging ai daram n sharawt ya ai hta n-ga, grau pu ba ai baw kaw hkrai shangun da mu ai. Kalang lang lawu na hpyen ma ni hpe jak sinat, myawk mawta gap hpaji ni sharin ya shangun di mu ai. 1946 ning June hta Naw Seng gaw Mingladung hpyen dap e sharin shara galaw nu ai. Naw Seng gaw ndai zawn kaga ni hpe sinat amyu myu gap ai hpaji, gasat gala hpaji

ni hpe lang hte lang sharin ya ai hta n-ga, shi nan mung lang hte lang ta tut gasat gala ai lam ni kaw nna kung kyang ai, majan laram ai masha byin wa sai rai.

E. Kangka Sadi Dung ai Gasat Jaubu Naw Seng

No.2 Mungkan majan ngut ai hpang, Myen mung a masa ningmu ni shai wa ai hpe anhte mu lu nga ai. Dai zawn shai ai ni hta 1945 September 22 ya 1948 April kaw nna 1949 February du hkra, Duwa Naw Seng gaw Myen mung suthpawm malawm ni hpe dai aten na Myen mung asuya a lit jaw ai hte maren gasat shamyit lai wa nu ai. Byin wa ai labau hpe yu yang ndai hku rai nga ai. 1948 March 26 ya shani Hp.S.P.L gaw suthpawm pati – Kummyunit hpung shang masha ni hpe ninghkap gasat na daw dan sai. Dai zawn rai nga ai ten 1948 htum hte 1949 ningnan daw kaw nna KNU gaw Asuya hpe adan aleng rai gasat wa sai. Ndai zawn mungdan kasu kabrawng byin wa ai shaloi, Myamyo e Hpyendap jung nga ai 1st Kachin dap ni hpe suthpawm pati masha ni hpe gasat na matu aming jaw hkrum masai. Dai majan hta Duwa Lahpai Naw Seng gaw shanhte a dapdung up wa a malai shawng lam majan pa de woi hpareng na lit bai jaw hkrum nu ai. Pathein e dap jung nga ai 2nd Kachin Dap ni mung dai suthpawm pati shang masha ni hpe gasat shamyit majan hta shang lawm ma sai. Naw Seng hte manang ni mung kangka myit hte aming hpe n lale ai sha gasat gala, nat sat wa ma sai.

F. Naw Seng Sinat Hpaihka Nhtang, Amyu Sha Rawt Malan Amu Hpang Wa Sai

Ndai zawn suthpawm pati shang masha ngu nna, teng sha dai hpung hta lawm ai ni, n lawm ai ni hpe du hkra sat sharu, zingri zingrat ai lam hpe Naw Seng bai myit sumru yu nu ai. KNU hpe bai gasat na lam hpe mung Naw Seng a myit hta ladin li nga lu ai. Hpa majw nga yang, Kayin hte Kachin ni nat sat hkat na lam hpa n ng ai hpe asan sha dum chye da nu ai. Dai hta sha n-ga, Du aya sharawt ya ai hta shi zawn shawng lam majan pa e si htan n tsang rai, gasat gala ai ni hpe lawan sharawt ai lam n nga ai sha, shingdu e nga ai ni hpe mahtang lawan ladan du aya tsang sharawt ya ai lam ni hpe mung dinglik yu hkrup nu ai. Shi a manang ni hpe n dai lam ni galu galang tsun jahpra yu yang, "Jinghpaw mung de gasat lung wa ga" ngu ai mahtai hpe lu la ma nu ai. Kayin ni hte rau Myamyo du hkra rau gasat lung wa nna, dai kaw nna Jinghpaw mung de lai lung wa na dawdan wa masai. 1949 February 16 ya shana nsin sin wa ai aten e Yetashe Hpyen dabang e Naw Seng gaw shi a manang ni hpe sinat hpai hka n htang ra ai lam hte Kachin ni mung Kayin ni zawn madu buga hpe makawp maga la ra sai lam myit sharawt mungga shaga nu ai.

G. Nbung Damya mya ai (hijacker) Naw Seng

Sinat hpaihka nhtang nna gasat lung wa ai gaw Mikhtila makau mayan hkan na dap dabang ni yawng hpe zing madu la nhtawm, Mikhtila htawng kaw rim

rawng da hkrum ai Kayin 6000 jan hpe mung Naw Seng hpung ni e shaw shalawt la manu ai. 1949 February 21 ya hta, Naw Seng hpai hka nhtang mat sai hpe n chye ai Asuya nbungli lahkawng Mikhtila nbungli pa de hkrat wa ai hpe damya mya sai. Dai nbungli lahkawng kaw Jinghpaw laksan dap langai hte Kayin laksan dap langai rai jawn lung wa nhtawm, Myamyo de lung wa nna Myamyo hpe bai zing madu la masai. Matut manoi rai gasat mat wa ai hte 1949 March 3 ya hta Mandale mare hpe bai zing la lu masai. Ndai aten ni hta Kayin hpyen dap ni hte rau jawm gasat ai rai nga ma ai.

H. Lawu Myen Mung de bai nhtang gasat

Mandale gasat ngut ai hte Naw Seng gaw Kayin du salang ni hpe "ya anhte gaw Jinghpaw mung, anhte a buga de lung wa sa na ga ai, lawu mung de naw nga ai shara ni hpe nanhte Kayin ni gasat la mu," ngu tsun ai shaloi, Kayin du salang ni myit n hkrum ai sha, lawu Myen mung e naw nga ai shara ni hpe rau jawm gasat ga, ngu tsun ai majaw 1949 March 20 ya shani lawu Myen mung de bai nhtang gasat yu wa nu ai. Ahkyak ai gasat poi n kau mi hta, Nyawnglepin gasat poi, Daik-u gasat poi, Hpayagyi gasat poi, Pagu gasat poi ni lawm nga ai.

I. Jinghpaw Mung de lung wa na lahkawng lang ngu na Dawdan

Kayin ni bai shaga nna shanhte hte rau gasat ai gaw 1949 June shata hta Taungngu du wa sai. Dai kaw Kayin

ni zuphpawng galaw nna shanhte a Kotule (Kayin) asuya gaw sharawt na lam bawngban ma ai. Naw Seng hte shi manang ni zuphpawng n kau mi hta dung madat yu yang, shanhte du baw sum nna gasat lawm ai gaw Kayin ni a matu gasat ya ai lam san san sha rai nga ai hpe dum lu ma ai. Dai majaw Naw Seng hte hpung ni gaw tinang a buga de lung wa na hku lahkawng lang numdaw nna dawdan let lung wa masai.

J. Pawngyawng Amyu Makawp Dap (P.N.D.F) Hpaw Ninghtan ai Naw Seng

Lam lapran ban hkum shadang, gasat gala, jahkrit shama ai lam law law a kata kaw Naw Seng hte hpung ni gaw Sam mung de du lung wa masai. Jinghpaw mung de shang na ginjang law law tam shakut ai raitim, n mai byin ai majaw hpang jahtum Sam mung kata e sha 1949 November 11 hta, bug shagu na du salang ni, hpyen la ni du zup let Pawngyawng Amyu Makawp Dap (PNDF) hpe hpaw ninghtan dat manu ai. Dai shani nan Wunpawng amyu sha dawnghkawn hpe sharawt dat sai. Dai dawnghkawn gaw ya na Shanglawt Dawnghkawn nan rai nga ai.

Dai zawn PNDF hpaw let shamu shamawt nga ai raitim, dai aten na n bung ai mung masa tsap shara ni hta tsap nga ai tinang amyu shada da mung Naw Seng woi awn ai bungli hpe madi shadaw n-gun jaw na ginjang tam yak ai nhkan e Naw Seng hpung ni gaw shoi chyum lam hkrai hkrum kadup ra masai. Hpang jahtum e Naw Seng gaw myit htum jum ju rai "Ngai nrung naw galaw

garang la nna bai wa na nngai" nga 1950 April 15 ya shani Miwa mung de shang mat wa nu ai rai. Myen mung e naw ngam nga ai PNDF malawm ni mung Naw Seng hpe la dingla let byin mai hku shamu shamawt nga tim, la gawm ai hku she rai mat manu ai.

Ya lahta e ***A*** kaw nna ***J*** du hkra nambat kaji hte ga baw kaji ni bang let ka madun mat wa ai mabyin lam ni gaw shawng e madun ai Naw Seng a Labau laika buk kaw na kalawk shaw la nna ka madun ai lam ni rai nga ai. Ya lawu de, Mungkan majan 1 hte 2 ni hta anhte amyu sha ni kangka magrau grang share shagan lai wa sai lam ni gaw anhte a amyu sha maka hpe laklai ai hku mi hkyen lajang shajin da magang lu ai lam n nga ai sha, kaga masha ni a labau gawgap ai hta lakung lakap hku sha rai mat ai lam hpe matut dinglik yu ga law.

3. Labau A Lakung Lakap Tai Ai Lam hte Labau a Madu Tai Ai Lam

Ndai shara hta grai ahkyak ai ga si kaba lahkawng hpe myit yu ra nga mali ai. Dai ga si yan gaw labau a madu tai ai lam hte labau a lakung lakap tai ai lam rai nga ai.

Labau a madu tai ai lu ai ngu ai gaw tinang a laksan awmdawm shadip jahpang hte ahkang aya hpe jum tek let tinang a lam tinang hparan dawdan lu ai lachyum hpe tsun ai rai nga ai. Tsun mayu ai gaw tinang a labau hpe tinang nan teng man ai mabyin raw raw ka lu ai; shing n rai a amyu sha gahkyin gumdin lam matu madi

shadaw ai tsap shara hpe wanglu wanglang gaw gap lu ai ahkaw ahkang rai nga ai.

Labau a lakung lakap tai ai ngu ai gaw kaga masha ni a labau gawgap ai hta lakung lakap hku sha tai mat ai, shawng si gwi gran hku sha shang lawm ai mabyin lam ni hpe tsun ai rai nga ai. Ndai masa lam gaw anhte amyu ni share shagan gasat lawm lai wa sai mungkan majan ni hte dai hku shang lawm gasat nna du daw sai hkaw hkam ai a akyu mahtai hpe dai ni anhte amyu ni kade wa hkam sha lu ai, ngu ai hpe dingdaw yu ai shaloi mu lu ai mahtai nan rai nga ai.

1885 ning Mandale Tibaw Hkawhkam hpe wang rim la ai hpang kaw nna anhte a buga ginra ni de matut shang bang wa nna shanglawt lu ai 1948 ning du hkra Englik asuya ni uphkang sha ai aten laman anhte amyu ni Englik asuya a hpyen dap hta shang nna galoi n du yu ga ai Mesopotamia ga de du hkra, England hkawhkam wa a asak sin bungli du hkra galaw lai wa sa ga ai hpe labau hta mu lu sa ga ai. Dai zawn re ai akyu mahtai gaw Kachin ni majan grai ram ma ai, Englik hpyen dap hta law law shang lawm lai wa masai, Kachin ni kangka sadi dung nna hkawhkam asak sin du hkra galaw gun hpai lu sa ga ai, ngu laika hta ka matsing da lu ai mahtai akyu hta jan nna dai ni amyu sha lam yan a matu laklai nna hpa wa mi n ngam da lu ga ai. Maja Enriquez wa “Jinghpaw ni a myit masin hkauna pa hte bung ai” tsun ai gaw kara hku sharin la yang mai ai, kam ai hku hkrang shapraw gyin la mai ai, dai majaw anhte a British hpyen dap a matu akyu grai kaba na re, ngu lahta na du ni hpang de tang madun ai ga sha rai nga lu ai. Shakawn

tim shi a akyu galaw ya ai majaw kabu nna shakawn ai ga sha rai nga ai. Kachin amyu ni gaw amyu kaba kumla rawng ai ni rai ma ai, ngu tsun ai hpe n mu lu ai. Bai, Duwa Lahpai Naw Seng a share shagan magrau grang ai lam ni mung lahpawt lama sha arai mat sai hpe mu lu nga ai. Dai hta sha n-ga, kaga masha ni a labau gawgap ai hta lakung lakap hku sha tai ai majaw, tinang amyu shada gasat hkat ra ai lam ni shara law law hta Naw Seng hte hpung ni hkrum kadup ra ma ai. Bai, lam mi hku gaw "jasat masa – ideology/ -ism" n bung hkat ai hta hkan nna tinang a kahpu kanau sai daw sai chyen shada mung nat sat hkat ai masa lam ni anhte a labau hta teng teng mu lu nga ga ai. Duwa Naw Seng gumlang rawt nna asuya hpe nhtang gasat ai wa tai ai gaw amyu sha yawng a awmdawm hpe yaw shada ai lam rai nga ai. Dai hte maren, maga mi de Myen asuya maga tsap nga ai anhte amyu sha ningbaw ningla Du salang ni mung Panglong Ga shaka e gawgap da ya ai munghpawm hkrang ntsa tsap nga ai ni rai nga ma ai. Ndai zawn tinang amyu shada n hkrum n ra, nat sat hkat wa ra ai lam ni yawng a ginchyum gaw, tinang a labau tinang madu n tai lu ai lachyum sha rai nga ai. Kaga masha ni a labau gawgap ai hta wut namhtun sa tai ya ai lachyum a majaw byin wa ai lam nan rai nga ai.

Ndai lahta na lam ni e tsun shadum ya nga ai mahtai gaw tinang a amyu sha awmdawm shadip jahpang yan awmdawm ahkang aya lu yang chyu sha labau a madu ni tai nna, tinang a lam tinang nan dawdan hparan, tinang a gam maka tinang myit ra gyin shalat gawgap la lu na lam rai nga ai hpe madi madun ya nga ai. Ndai lam hpe rudi

ruhpang shatai ya ai gaw hpang na Dawkaba hta tang madun na Amyu Sha Rudi Maka nan rai nga ma li ai law.

6
KACHIN AMYU SHA RUDI MAKA

Awmdawm shadip jahpang hte nga lu na shakut ai gaw, laksan amyu sha rudi maka hte hkrak rai nga mayu ai lachyum rai nga ai. Dai majaw, dai ni na zawn awmdawm a matu myit su myit hprang let shakut nga ai aten e, "anhte kadai rai nga ga ta?" ngu ai hpe sung dam ai hku lachyum shaleng da lu na nachying ahkyak nga ai. *Who Are We? :The Challenges to America's National Identity* ngu ai laika buk ka shapraw ai wa, Havard Dakkasu a Professor Samuel Huntington ngu ai sarakaba wa tsun lai wa sai hta, "lai wa sai ten ni hta gaw, nang kara maga lawm nta?" ngu ai ga san hpe san ma ai; dai ni gaw, "nang kadai rai n ta?" ngu ai ga san hpe mahtang san nga ai aten rai sai" nga nna shi a Clash of Civilization ngu ai laika buk hta tsun da nu ai. "Nang kadai rai n ta? – Who Are You?" Shing n rai, Anhte kadai ni ta? – Who Are We?" ngu ai ga san hpe htai lu na matu, "rudi maka" ahkyak nga ai. Anhte amyu sha ni mung, awmdawm a matu lam magup hku gasat poi shang nga ai aten hta, tinang a amyu sha rudi maka hpe hkrak shaleng lu na ahkyak kaba nga ai.

"Rudi Maka – Identity" ngu ai ga si a lachyum gaw, kadai hte mung n bung ai laksan masat kumla hpe ngu ai

rai nga ai. Amyu sha rudi maka – national identity gaw amyu langai mi rudi ai shara, dai amyu hpe kaga amyu ni hte n bung ai hku alak mi re ai kumla maka, dai amyu a asak hkrung mabyin masa, labau maka, ta tut masa hte, mungdan lamu ga masa ni hpe tsun ai rai nga ai. Ndai lachyum shaleng lam hpe mahta nna, anhte a Kachin amyu sha rudi maka – Kachin national identity a lam matut myit yu ga.

1. Anhte a Masat Kumla – Our Symbol: *Manau Shadung* a malai, **Dawnghkawn**

Dai ni anhte amyu sha ni hpe sai ninghtan shabawn lu ai kumla “symbol” tai ya ai lu ai gaw “dawnghkawn” rai nga sai. Dawnghkawn ngu ai shaloi, KIO/KIA lang nga ai Dawnghkawn hpe tsun mayu nngai. Ndai nan anhte amyu sha dawnghkawn rai sai. Ndai dawnghkawn hpe Duwa Lahpai Naw Seng e 1949 September 11 ya shani “Pawng Yawng Amyu Makawp Dap (PNDF) hpe woi hpaw ai shaloi, shagrin masat da ai amyu sha Dawnghkawn rai nga ai (Naw Seng Labau: 91). Ndai dawnghkawn kaw atsit hte ahkyeng nsam hte nhtu lawm nga ai. Ndai dawnghkawn hpe yu yang, shim lum nna simsa ngwi pyaw ai, share shagan magrau grang ai shingkang shingwang hpring nga ai. Ndai dawnghkaw a chyen mi gaw atsit rai nna ngam ai chyen mi hkyeng ai nsam rawng nhtawm dai lahkawng hpe nhtu lahkawng ginchyai da nga ai. Duwa Naw Seng lachyum shapraw ai hta tsit hkyen nsam a lachyum gaw anhte a “Nu Mungdan gaw share shagan ni du daw sai hkaw gasat

nna gaw sharawt wa ai mungdan"ngu ai rai nga ai. Nhtu lahkawng a lachyum gaw, anhte Pawngyawng sha ni gaw moi kaw nna nhtu hte hkyen kahtam majen je, magam bungli galaw sha wa ai amyu re hpe lachyum shapraw let, Duwa Lahpai Naw Seng a myu tsaw mung tsaw salum na hpaw pru wa ai myu tsaw myit a sakse kumla rai nga lu ai (Naw Seng Labau: 91). Duwa Naw Seng gaw de da ai ningpawt ninghpang raw hpe 1961 ning hta ya na Shanglawt Asuya Dawnghkawn hku bai sharawt dat sai. Dawnghkawn a lachyum hpe mung grau dam lada hkum tsup ai hku shaleng lu sai hpe mu lu ai. Dai Shanglawt Dawnghkawn sharawt ai shani na Ningbaw kaba Zau Seng a mungga hta lawu de na lam ni tsun shalawm sai lam mu lu ai:

> Ya dai ni 1962 ning December 24 ya shani anhte Wunpawng Amyu hte Mungdan a matu htani htana grin nga na masat dingsat Dawnghkawn hpe sharawt dat lu saga ai. Moi Ji Woi Ji wa prat e mung garai n-galaw yu ai, Wunpawng Amyu ni a labau hta mung rai n rawng yu ai mauhpa amu langai mi hpe galaw dat lu saga ai. Ndai gaw anhte aa Wunpawng Amyu hte Mungdan Sha ni a matu awng padang kaba langai hpe lu la ai lam mung rai nga ai. Ya ndai dawnghkawn hkrang n sam a lachyum ni hpe mung chye da ra ga ai. Hkyen ai nsam gaw anhte Wunpawng Amyu ni a share shagan magrau grang ai, tsit ai nsam gaw anhte Wunpawng Mungdan ja lungseng hte hpring tsup nna tsit lali ngwi pyaw simsa ai; nhtu

> sumla gaw anhte Wunpawng Amyu sha ni moi chyaloi nhkoi kaw nna, ri nhtu hpe laknak shatai shamyet shanta asung jashawn ai hte, n htu sumla kata na hpraw ai nsam gaw anhte Wunpawng sha ni a myit dinghpring san sen chyoi pra sumnung shingdi ai lachyum ni hpe madun ai re. Ndai dawnghkawn a npu e Chyurum Wunpawng amyu sha ni gahkyin gumdin myit hkrum mang rum ai hte rawt galu kaba tsap sa wa ga. Ndai masat dingsat Dawnghkawn a majaw Wunpawng amyu hte Wunpawng Mungdan gaw mungkan ntsa e htani htana dan dawng ngang kang grin nga u ga law ((Tu Jai: 32).

Dai ni anhte ndai dawnghkawn a npu e sai ninghtan wa sa ga ai. Ndai dawnghkawn gaw anhte a marit gasit ai lam, anhte a sari sadang, anhte a tengman ai awmdawm hpe kumla shapraw ya ai amyu sha rudi maka a hkahpawk gindai nan rai nga mali ai. Ndai dawnghkawn gaw anhte a ngang grin ai amyu sha rudi maka a kumla tai lu na matu dai ni anhte galaw jat na lam langai mi chyawm me gaw naw nga mali ai. Dai gaw, kaga n rai, n dai dawnghkawn a htumpa kaw "Yehowa Karai Kasang Anhte a Awng Padang" ngu ai ga si ka bang jat na lam rai nga ai. American ni gaw dollar gumhpraw "In God We Trust" nga ka shakap ma ai zawn, anhte mung anhte a amyu sha maka gaw Karai Kasang kaw rudi ai, ngu ai hpe galoi mung dum nga lu na matu, anhte a dawnghkawn kaw, "Yehowa Karai

Kasang Anhte a Awng Padang" ngu ka shakap ra na rai nga mali ai.

Duwa Zau Seng tsun ai hte maren, ndai dawnghkawn gaw anhte amyu hpe mungkan e amyu langai hku kumla shapraw ya lu ai mung masa ahkaw ahkang hte matut ai kumla rai nga mali ai. Manau shadung gaw htunghking kumla shapraw ya mi ai raitim, mung masa ahkaw ahkang hte n matut nga ai. Htunghking, makam masham hte kaga shinggyim nga pra lam hte seng ai ahkaw ahkang ni yawng gaw mung masa ahkaw ahkang e wushoi jum da nga ai majaw, dai mung masa ahkaw ahkang gaw yawng a rudi gindai rai nga ai.

2. Kachin Amyu Sha Masat Kumla

Mung masa hku amyu sha rudi maka hpe masat ai hta lam kaba (5) lawm ai lam ABSDF ni shapraw lai wa sai FEDERAL ngu ai laika hta ka da ai lam gaw, dai ni anhte amyu sha ni ngang kang ai amyu sha rudi maka gaw gap ai lam hta karum ya nga ai. Dai lam manga hta lawu na ni lawm nga ma lu ai.

A. Masat Shagrin Da ai Mungdan Lamu Ga (Territory and Boundary)

Dai lamu ga hta, dai masha ni grau law shanu nga shajang ai lam hte dai lamu ga ginra ni hta aten shaning law law dai amyu sha ni shanu nga pra hkrat wa ai labau sakse ni gaw ahkyak madung rai nga ai.

Ya dai ni anhte amyu ni shanu nga ai Kachin Land hpe gara kaw nna gara du hkra anhte amyu ni nga pra madu hkrat wa ai ngu laksan madu hkrat wa ai lam sakse sakgan madi madun nna ka lajang da ai lam n nga ai raitm, ya na shara ni hta anhte a kaji kawa ni nan madu hkrat wa sai lam hpe anhte chye na lu ga ai. N-gup labau sawk hkrawk sarakaba Sumlut Gam, Dashi Naw hte hpung ni sawn maram tawn ai hta, Kachin amyu kaji kawa ni gaw AD 100 ning daram hta Mali Hku Majoi, AD 200 ning daram hkan Chyai Hku Majoi, AD 300 ning hkan Hkranghku Majoi hte AD 400 hkan Ningran hkang Majoi (Mali Hkrang Walawng) de du hkrat wa nna shara la nga ang sai, ngu sawn jahtuk da ma ai (Sumlut Gam, Dashi Naw 1982: 35-37). Labau masa lam hku sakse sakgan hkrak wa mi n madun lu ai raitim, anhte amyu ni gaw Majoi Shingra bum nna, Mali hku majoi, dai kaw nna Chyai hku majoi, Hkranghku majoi hte Ningran hkang majoi ni hpe lai di nna ya nga ai shara lamu ga de du shang shara la ai amyu sha ni re ai lam hpe anhte a kraw dung myit masin e matsing hkrat wa ai n-gup labau – oral history nan labau sakse a ningpawt rudi rai nga mali ai.

Myen mung, Miwa mung, Kala mung lamu ga jarit shadawn masat ai lam hpe British ni a aten e she galaw masai lam mu lu nga ai. British asuya ni gaw dai zawn Myen, Miwa, Kala lamu ga jarit shadawn masat lu na matu sagawn kawan hkawm yu ma ai shaloi, Kachin amyu ni nga ai shara ni de lai di du shang wa nna Kachin ni hte hkrum ma sai hpe mu lu ai. Shanhte mu mada ai lam ni hta sakse langai mi gaw 1888 May shata e Mr.

Warry ngu ai ka mu mada ai lam rai nga ai. Dai hpe lawu na zawn mu lu nga ai:

> Ngai mu mada lu ai daram nga yang, Miwa ni galoi prat e mung ndai Kachin ni a ntsa daru magam n ka-up sha yu ai. Tsaban 17 hte 18 a daw chye ni hkan Miwa ni gaw Irrawaddy (Mali Hka) masawn du hkra shanhte a shingkang shingwang ka-up lai wa yu masai raitim, n dai bum ga mayan hkan na Kachin ni gaw masha jahpan nau wa n law la ma ai raitim, shanhte nga ai buga shara ni hta, shanhte a awmdawm shadip jahpang hte nga hkrat wa ai amyu sha ni rai ma ai. Miwa ni mung Myen ni mung n dai Kachin ni hpe prat hte prat shagrau sha-a lekmat ni jaw mu ai lam nga tim, dai zawn shagrau sha-a hkam la ai gaw Miwa yan Myen a uphkang n pu e shang rawng mat ai lachyum n rai nga ma lu ai (Woodman 1962: 277).

Kaga anhte a mungdan lamu ga hpe anhte amyu ni nan uphkang madu nga hkrat wa ai re lam kaga nang kang ai labau sakse ni tam hkrawk shapraw na gaw labau sarakaba ni a lit rai nga ma li ai. Laika ka ai wa hku nna gaw amyu sha lam yan gawgap ai hta mungdan lamu ga gaw n lawm n mai rai nga ai lam hpe dan leng shangun mayu nna dep hkap lu ai kaw na bai ka madun mat wa ai lam sha rai nga ai.

British Asuya ni up hkang ai ten kaw nna anhte a awmdawm shadip jahpang bai tat sum kau ai shaloi,

anhte a kaji kawa ni gaw lang hte lang British asuya kaw hpyi lai wa sai lam mu lu ai.

1925 hta Sara Maran Robin yan Sarakaba Lahpai Zau Tu gaw Kachin myitsu salang 80 lekmat htu ai laika hte English Asuya kaw shawng ningnan lang Home Rule hpyi sai.

1942 Japan dang Padang manau nau ai ten, lahkawng lang ngu na Jinghpaw Mungdaw hpyi yu sai. Mr. Dorman Smith tsun ai: "nanhte Jinghpaw ni gaw, mungdan uphkang sha na hpaji garai n chye myit dai. Dai majaw, Myen ni hpe shanglawt jaw kau tim, nanhte Jinghpaw ni hpe naw shangam tawn nna, manga ning laman mungdan up ai hpaji, mare kahtawng gaw gap ai hpaji, hkai lu hkai sha hpaji, hkamja hpaji ni chye wa hkra naw sharin ya nhtawm, nanhte hpaji hkum jang, nanhte a lamu ga, nanhte a lata de atsawm ap ya na ga ai" (Jinghpaw Mungdaw Nsen Vol 1 No.6).

1946 December hta masum lang ngu na English Asuya kaw Mungdaw hpyi sai. Mr. Stevenson, Director of Frontiers Areas Administration wa tsun ai: "nanhte Jinghpaw ni, Inglik Asuya uphkang ai npu e naw nga mu; manga ning laman hta nanhte Jinghpaw ni hpe Myen ni hte maren, lam shagu kunghpan hkra sharin ya na ga ai. Nanhte ra ai Jinghpaw mungdan lamu ga hpe mung hkrak sha masat ya na ga ai." Mr. Dorman Smith, Stevenson hte Mr. Walsh Atkins ni a ga hpe Sama Duwa Sinwa Nawng wa aja awa ninghkap dang rang kau sai hpe mu lu ai (Jinghpaw Mungdaw Nsen Vol 1, No.6)

Myen mung shanglawt lu ai hte, 1948 Jan 10 hta nan Kachin Mungdaw masat sai. Dukaba Labang Gawng ka

shaleng da ai (JMN Vol 1, No.6) hta Kachin State a masat shadaw ni gaw n dai hku rai nga ai: "Sinpraw dingda jut kaw nna sinna maga hku gawn shinggrup mat wa yang, Mungmau-Nammak mazup kawn sharawt, Si-u mare de hprawt; dai kaw nna Setkala hka hka lung, Mali hka de brung; Gawgwi zup hku hprang, Nat hka lam dingyang, wanleng lam hpe Nansi-aung e kawt, Masumbrum bum hpe tawt, Uru hka hpe Hawngpa e hprat, Danai hka hpe Dalu dan lawu e grat, Namyung makau hku garet, Kala hte jarit ai Chyaukang hkyet, Dai hpang Kala mung jarit matut gawn, Mali hku shagawng de hkrawn; Tibet hte jarit bai matut ai, Hkakaburazi bum hpe mung lai da sai. Shing rai tsaw masen ai hkyen bum ni langai hpang langai, Miwa hte jarit nhpan ni hkrai; 1960 ning, January 28 hta, Miwa the Myen shada myit hkrum masat shagrin da ai sinpraw maga na lamu ga jarit hpe hkan let, Mungmau-Nammak zup de bai wa grup sai."

1956 hta, Kachin State hte Miwa lamu jarit lam na ginra ni rai nga ai Hpimaw, Kawlang, Kang Fang ni hpe Miwa hpe jaw na hku ladat shaw wa ai U Nu hpe Kachin State ningbaw Duwa Zanhta Sin gaw, Kachin mung masha maga tsap let, aja awa tsun ninghkap nu ai (Dimokresi Byawngbyan: 7-105).

Anhte tat sum kau ai mungdan lamu ga hte de a ntsa na anhte a awmdawm shadip jahpang hpe bai nhtang lu la na myit let 1960 ning kaw nna magam bungli kaba galaw hpang dat ai kaw nna gaw dai ni du htep rai nga ai n rai ni? Dai ni anhte awmdawm a matu nsim nsa Karai Kasang kaw hpyi nga ga ai shaloi, anhte teng sha ra sharawng ai lam hte anhte a matu teng sha mai byin lu na

lam gara rai nga ma li ta? Laika ka ai wa hku nna gaw byin wa mai ai lam masum hpe maram dinglik hkam sha lu nngai. Laika ka ai wa mu mada hkam sha lu ai hta, dai ni anhte awmdawm a matu hpyi jahtau nga ai rai tim, mungdaw hte mungdan gara mahtang hpe anhte ra sharawng nga ga ai kun? ginhka n lu ai sha hpyi nga ga ai kun? ngu myit dum hkrup hkrup rai nngai. Lawu na ninggam kaba masum hpe myit yu ga!

Ninggam langai ngu na gaw tsaw dik ai tsang rai nna dai gaw awmdawm shanglawt ai laksan Wunpawng Gumrawng Gumtsa Mungdan gawgap na lam rai nga ai. Anhte law malawng n dai hpe ra na ga ai. Makam masham hku mung, htunghking masa lam hku mung, myit jasat, masin salum kata rawng ai lam ni hku mung n rum n hkrum ai ni hte rau hpawng rau de nga yang kalang n rai kalang ru yak n hkun de bai hkrat na lam nga ai. Dai majaw, ninggam langai hta tsap ai ni a matu gaw 'awmdawm shanglawt ai Wunpawng Gumrawng Gumtsa Mungdan' rai nga ai. Ndai bandung de anhte kaning rai du lu na gaw ni?

Lahta na ninggam a lawu hprut gaw mungdaw madang rai nga ai. UNFC hku nna sa wa jang mungdaw rai na n hten! Munghpawm masa – federal system hta masa amyu myu nga ai lam hpe mung mu lu ai. Amyu bawsang hpe rudi ai Munghpawm masa rai jang chyawm me gaw 'Kachin State' naw lang na lam nga ai. Lama rai nna dai masa n re ai sha, Amerikan mungdan a munghpawm masa hku rai jang '***Kachin*** State' ngu ai amyu bawsang hpe gawng malai tai ai ga si, mying n lawm mat ai sha kaga mying langai ngai mahtang galai

kau na mung mai byin nga ai n rai ni? American ni lang ai munghpawm a mungdaw – State ni gaw amyu bawsang langai ngai hpe gawng malai tsap ai mying ni n rai nga ma lu ai. Ndai munghpawm masa lahkawng hta hkan nna grau hkrit tsang hpa ninggam masum de mung du wa mai nga ma li ai.

Ninggam masum hta gaw ya Kachin State kata e nga ai amyu bawsang ni, grau nna Kachin bawsang ni yawng hpe hpya ayai kau nna shanhte tsun ai madu uphkang lamu ga "Self-Administrative Zone" ngu ai madang de sha-ang sa wa yang, mungdaw atsang hta grit nem ai madang de du mat wa lu ai shingran mung nga nga mali ai n rai ni?

Ndai kaw anhte a labau hpe bai nhtang yu ai shaloi, *mungdaw masa* hte *mungdan masa* kanyet hkat ai labau rai nga ma li hpe mung mu lu ai.

Shawng ningnan lang ngu na mungdan masa hte mungdaw masa yan a sumri gang hkat, shing nrai, kanyet karang hkat ai gaw Myen mung shanglawt lu na ningtawn e nan byin hpang wa sai. Aung San wa hte garai n hkrum shi ai aten hta Kachin ningbaw ningla ni myit ai lawm gaw Myen hte pawng nna shanglawt la tim, hpang e awmdawm shanglawt ai Wunpawng gumsan mungdan gawgap na myit lai wa sai, ngu mu lu ai. Ndai gaw mungdan masa hkan ai lam rai nga ai. Raitim, dai masing lam yan gaw Aung San wa hte hkrum ai shani kaw nna mungdaw masa hte garang hkat hpang wa ai gaw hpang jahtum Panglong Ga Shadi Laika kaw anhte a ningbaw ningla ni lekmat htu lawm rai Munghpawm Myanmar mungdan gaw de ai hta 1948 Jan 10 hta nan,

Kachin State hpe jahtawng htu la sai. Lachyum gaw mungdan masa hte mungdaw masa yan karang kanyet hkat ai shaloi, mungdan masa mahtang sum nna, mungdaw masa e padang dip lu ai lachyum rai nga ai.

Lahkawng lang ngu na mungdan masa yan mungdaw masa a kanyet karang hkat ai lam gaw Duwa Lahpai Naw Seng a aten e byin wa sai. Kayin hpu nau ni KNU (1947) hte KNDF (1947) nga nna hpaw let, Kayin amyu sha lawt lu lam matu gasat poi shang hpang wa ai hpe mu wu ai shaloi, Duwa Naw Seng a myit salum kata e anhte amyu sha ni mung dai zawn tinang a amyu makawp maga hpyen dap hpaw let, awmdawm a matu gasat poi shang ra sai lam dum hpang wa lu ai. Dai rai nna, 1949 February 16 ya shana maga nsin sin wa ai aten, Yetashe dabang kaw Jinghpaw hpyen la ni hpe Jinghpaw mung de lung wa na lam mungga shaga nu ai. Hpang jahtum PNDF ngu ai hpawn let dai ni lang ai Shanglawt Dawnghkawn a design hpe gyin shapraw dat ai du hkra shakut lai wa sai hpe mu lu ai. Duwa Naw Seng n dai zawn rai myu tsaw mung tsaw myit su rawt, ja wa nga ai aten hta mungdaw masa hta kangka sadi dung let asuya bungli gun hpai nga ai amyu sha ningbaw ningla ni mung law law nga ma ai. Dai ni mung lam shagu sung sung li li myit yu nna Naw Seng hte hpung ni a Jinghpaw Mung de lung du wa na ginjang hpe ban hkum shadang mu ai. (*Matsing*: Ndai kaw Naw Seng hpe ban hkum ai Kachin du salang ni hpe mara shagun, madi madun ai lachyum hku n re sha, *mungdaw masa* yan *mungdan masa* a karang hkat ai lam hpe shaleng ai lam sha rai nga li ai). Duwa Lahpai Naw Seng a myit ai lam hte teng sha byin

wa ai lam hte seng nna Ian Fellows-Gordon ngu ai wa gaw shi a *Naw Seng a Mungdan matu Gasat ai Majan – the Battle for Naw Seng's Kingdom* ngu ai laika hta lawu na zawn ka da nu ai:

> Japan majan ngut ai hte kade nna ai aten hta nan, Naw Seng a shanglawt ai Jinghpaw Mungdan gaw gap mayu ai shingran hpe mu ya ni ai: shi ra sharawng ai gaw, Nepal mungdan zawn re mungdan hpe shi a gasat share manang ni hte rau gawgap la mayu da nga nu ai. Teng sha nan B.G.M dazik shagrau hkrum ai Duwa Naw Seng gaw, shanglawt ai Jinghpaw Mungdan a ningbaw majing tai ging nga ai. Raitim, mabyin masa lam ni gaw, shi myit ai hku n rai mat sai. Gumrawng ai Kachin ni a matu, Jinghpaw Mungdan a malai, Myen mung a kaji sha re ai Jinghpaw mungdaw – Kachin State hpe sha lu ma nu ai (Gordon 1971:ix-x).

Ya ndai lahkawng lang ngu na mungdaw masa yan mungdan masa yan a kanyet karang hkat ai lam hta mung, mungdaw masa e mahtang awng padang dawnghkawn sharawt lu masai lachyum hpe mu lu nga ai.

Masum lang ngu na mungdaw masa yan mungdan masa a kanyet garang hkat ai lam gaw 2010 June kaw nna bai byin hpang wa ai majan kata kaw nna kalang mi bai prut pru wa sai kun? ngu laika ka ai wa myit dum hkrup nngai. Maroi nni masin nsi ai lam ni anhte a kraw dung salum ni hta hpring kaprat nga sai. Yawn madai nsen ni

garu nga sai. Anhte yawng "Yehowa Karai Kasang, anhte a awng padang" ngu ninglaw nsen shapraw let "awmdawm" a matu Karai Kasang kaw hpyi nga sa ga ai. Lahta e kalang tsun lai wa sai hte maren, anhte ra ai gara mahtang rai na mali ta?

Awmdawm shanglawt, awmdawm shadip jahpang lu ai amyu tai na matu, "shadip jahpang lamu ga" gaw n shut n shai nga ra ai zawsi rai nga ai hpe anhte dum wa sa ga ai. Raitim, anhte teng sha lu mayu ai gaw gara mahtang? *mungdaw i*? *mungdan i*? Dai hpe anhte gara hku mahkret, shadawn, masat, shagrin la lu na ga ta?

B. Sinwa Ga hte Laika –
(Common Language and Literature)

FEDERAL ngu ai laika buk hta ka da ai amyu sha maka a malawm lahkawng gaw Sinwa Ga hte Laika – Common language and literature rai nga ai. Dai ni anhte amyu ni kalang mi bai rap daw dung nna, Sinwan Ga hte Sinwa Laika hpe dawdan masat, shagrin la ra nga mali ai. Hpa majaw nga yang, Kachin kata kaw rawng ai bawsang shagu aga hte laika lu nga ai. Dai majaw gara ga hte laika hpe yawng a Sinwa Ga hte Sinwa Laika hku lang na ngu ai hpe tara shang masat shagrin la ra nga mali ai. Ya yang Jinghpaw Ga hte Jinghpaw Laika gaw Sinwa Ga hte Sinwa Laika zawn rai nga tim, rapdaw dung nna tara shang masat shagrin da ai lam gaw mahkoi n nga nhten, ngu mu lu nngai. Ndai zawn dawdan shagrin ai lam hta, galaw na lam hpe mung numdaw hte numdaw rai galaw sa wa mai nga mali ai.

Shawng ningnan na ninggam hta, rapdaw hpung langai hpaw da na rai ga ai. Ndai hpung kaw bawsang shagu na lata san dat ai gawng malai salang ni, makam masham hpung shagu na ningbaw ningla, kaga Kachin wuhpung shagu na gawng malai ni, bai linguistic hpaji ninghkrin ni, Miwa hte Kala mung na dat kasa ni, mungkan mungdan ni de du nga ai amyu sha ni a gawng malai dat kasa ni shang lawm na rai nga ai. Ndai hpung hpe Wunpawng Mungbawng Rapdaw shing n rai, KIO ginjaw kaw nna woi numshawn shaw nna hpaw ninghtan yang mai na re.

Dai hpung hpe hpaw ninghtan da lu sai hte gara ladat hku galaw sa wa na masing hte ta tut mahkrun ni jahkrat let magam bungli hpang sa wa na mai nga ai.

Anhte a matu dai ni na aten hta hpa lam hpe mung bawngban nna galaw sa wa ai aten du sai. Gara bawsang a ga hte laika hpe anhte Kachin ni law malawng chye na jai lang mai na, ngu ai hpe ta tut mai byin ai masa ladat, ga shadawn, Kachin mung shawa de vote hpyi ai ladat hku mi rai rai, galaw mai na rai nga ai. Shing n rai, linguistic sara kaba ni hku nna grau tang du ai ladat ni hpe hpaji jaw lu na nhten! Amyu ni, bawsang ni yawng e hkut hkut nai nai myit yu nna dawdan dat ai lam ni chyu sha anhte a awmdawm gawgap ai hta karum ya lu na rai nga mali ai.

Sinwa ga hte laika hpe masat shagrin ai hta, masa lam yan hta hkan nna ga hpan lahkawng (bilingual) masum (trilingual) du hkra mai masat shagrin ai lam ni hpe mu lu ai. Raitim, anhte amyu sha ni a matu chyawm gaw anhte ni nan masha jahpan mung n law la nga ga ai

majaw sinwa ga langai, sinwa laika langai hpe tara shang masat shagrin la lu jang ram na sai, ngu mu ai.

C. Bung Ai Htunghking Maka – (Common Culture)

Amyu sha maka gawgap ai hta n nga n mai ai lam kaga langai mi gaw bung ai htunghking maka – common culture rai nga ai hpe FEDERAL ngu ai laika hta ka da nga ai.

Anhte a lapran e shai hkat ai lam ni nga mali ai. Matsun maroi mauwmi ni, hkan lang hkrat wa ai htung lai masa lam ni, hte kaga kaji kajaw shai hkat ai lam ni nga mali ai. Raitim, lachyum shapraw ai kaw mahtang anhte yawng hkrum rum nga ga ai. Hkai hkrat wa ai maumwi mausa ni chyawm me gaw n-gup maumwi – oral history hku sha ginlen hkrat wa ai re majaw dang bung lu na lam n nga ai. Kaji e hkai ai kaw nna kawa e matsing, kawa e hkai dan ai hpe kasha e bai matsing la nna matut hkai ginlen re ai masa she re. Dai majaw, n dai maumwi mahtang gaw jaw dik, teng dik ngu tsun na n mai byin nga ai zawn, langai hte langai hkai ai mung gara hku mung n dang bung nga mali ai. Bung lu na shakut tim, byin mai ai baw n rai nga ai. Hpan jahtum ga law nna bra na lam sha nga ai. Dai rai nna, anhte a matu mahtai gaw "mabyin langai maumwi law law – the same story different versions" rai nga ai. Tsun mayu ai gaw mabyin langai hpe tinang matsing ai hku hkai hkrat wa ai majaw mabyin langai hpe maumwi law law hku hkai ai lam rai nga ai. Ndai kaw ahkyak dik gaw "lachyum" rai

nga ai. Hkai ai lam n bung tim anhte a lachyum manu gaw anhte gaw kanu langai kawa langai, rudi ruhpang langai kaw na pra hkrat wa ai sai daw sai chyen Chyurum hpunau ni rai ga ai, ngu ai hpe lachyum shapraw shakut ai lam rai nga mali ai.

Lachyum bung ai htunghking maka ni hta lawu de na lam ni lawm nga ai:

a. Matsun Maroi n-gup maumwi hta, madoi chyuhpang langai hpe jawm chyu nna, Majoi Shingra bum nna yu hkrat wa ai Chyurum hpunau ni rai nga ga ai hpe lachyum shapraw ai maumwi hpe hkai nga ga ai.
b. Htunghking maka, num la num ya, galaw lu galaw sha ai maka kumla ni hta lachyum bung shajang nga ga ai.
c. Manau shadung e mung anhte hpe langai sha re ai lachyum kumla hpe shapraw ya mi ai.
d. Kaga lam law law hta lachyum manu sha n-ga, hkan lang ai htung lai, maka lam ni raw raw rai bung shajang nga ga ai.
e. Ya nga ai lamu ga hta rau nga rau pra ai shaning mung ram ram wa na mat sa ga ai majaw, anhte a lapran htunghking lai maka ni kayau kaya rai lang nga sa ga ai.

Dai majaw, anhte Kachin rusai bawsang ni yawng hpe htunghking maka langai hku sha nga hkrat wa ai ni rai ga ai ngu yang ninghkap shakut na kadai n nga na re.

D. Mung Masa Bandung (Political Desire)

Amyu mungdan langai hku nga sa wa lu na lam hta bung ai mung masa bandung mung n nga n mai rai nga ai lam FEDERAL laika buk hta ka da nga ai. Anhte amyu sha ni prat ladaw law law wa, langai wa galaw ai hpe langai w jahpyak rai shada madi shadaw let bandung langai de sa wa lu ai lam n nga ai ten ni grai law mat sa ga ai. Shanglawt majan baw hpang ai 1960 ning daram kaw nna rai yang, Shanglawt hpe jahpoi ai, shatan nhkan re ai, lam ni mung nga lai wa na sa ga ai.

Rai yang, dai ni gaw anhte kara shara kaw mi tsap nga ga ai raitim, "awmdawm" lu mayu ai bandung kata kaw anhte hkyawm rai wa saga ai. Wunpawng mungdan Shanglawt Dawnghkawn a npu e anhte yawng tsap nga sa ga ai. Grau laklai ai gaw, Hkristu a Dawnghkawn n pu e anhte a Shanglawt dawnghkawn noi kalam tawn lu sha ga ai. Shanglawt dawnghkawn kalam ai n pu e shingkang shingwang hte sari sadang daru magam hpring ai anhte a Manau Shadung jung da lu sa ga ai. Mung masa shanglawt lu jang she kaga lam mahkra hta shanglawt lu na rai ga ai lam hpe anhte yawng hkra dum hprang wa sa ga ai. Ndai lam ni gaw, anhte hta langai sha re ai mung masa bandung shadaw ngang kang ai hku jun da lu sa ga ai lachyum rai nga ai.

E. Hkrum Rum ai Labau (Common History)

Lahta e htunghking a lam tsun ai shaloi ka madun mat wa sai hte maren, anhte amyu sha ni gaw labau

lachyum rum, ru di ru hpang hkrum ai amyu ni rai nga ga ai. Grau nna labau ngu ai shaloi, anhte hkrum sha hkrat wa ai mung masa mahkrum madup, nni nkri lam ni gaw langai sha rai nga mali ai. Nang kadai re majaw nang hpe hkyem sa jaw ai ngu ai n nga ai.

Labau bung ai ngu ai shaloi, lamu ga ginra hta nga pra hkrat wa ai labau, bai tsun shaga ai ga, htunghking lai maka hte mung masa bandung shadaw ni gaw lachyum manu langai sha rai nga ai hpe madi mayu ai lam rai nga ai.

6
HKRISTAN NI HTE GASAT GALA LAM

Majan gasat nna nat sat hkat ai lam hpe n ra sharawng ai gaw Hkristan ni sha n rai nga ai. Nawku htung shagu, mungkan shinggyim masha shagu (dusat ni mung lawm ai) n ra sharawng ai lam rai nga ai. Si htan ai, du daw sai hkaw ai lam ni gaw n byin ging ai lam nan rai nga ai. Hkristan ni hkrai n ra ai lam n rai nga ai.

Raitim, mungkan n dai gaw gasat gala, du daw sai hkaw lam ni hkrai hpring chyat nga ai. Mungdan shagu lam mi hku n rai lam mi sat hkat, sai jahkaw hkat ai lam ni dai ni mung byin nga ai. Hkristan ni mung majan n mai gasat ai lam grai nga tsun pat shakut tim, Hkristan mungdan ni nan baw hpang dat ai No.1 mungkan majan, No.2 mungkan majan ni byin lai wa nna mungkan masha lamun latsa asak du baw sum lai wa sai. Ndai kaw dan leng ai lachyum mahtai gaw majan n hpan, gasat gala, daw du sai hkaw ai lam ndai hpe tsep kawp shamat kau na yak la nga ai lam rai nga ai. Ning ngu tsun ai shaloi, majan gasat gala lam hpe ninggun jaw mayu ai lam mung n rai nga ai. Shaloi anhte a matu mahtai hpa rai na?

1. Hkristan Chyum Laika Ningmu

Ndai lam a mahtai hpe anhte a Chyum Laika kaw dan leng ai mahtai madun da nga ai. Karai Kasang shinggyim masha hpe ningnan hpan da ai shaloi, yubak mara n rawng ai hku hpan hpajang da sai; raitim, Karai Kasang a ga lale nna pat hkum da ai namsi hpe di sha ai shani kaw nna yubak mara shang wa ai hte shinggyim masha gaw yubak n rawng ai wa n rai mat sai. Shi a manu maza mala byin mat sai. Dai shani kaw nna masha gaw "manghkang – conflict" a madu tai wa sai. Shi hkum shi mung manghkang gun hkawm ai zawn, kaga masha a matu mung manghkang amyu myu shabyin ya ai wa tai wa sai. Dai majaw, shinggyim masha nga ai shara shagu manghkang nga wa sai. Ndai hpe tsi shamai lu na langai sha re ai ladat gaw shinggyim masha a maza mala rai mat sai manu hpe bai jasan jaseng nna yubak n rawng ai madang de bai nhtang wa na lam rai nga ai.